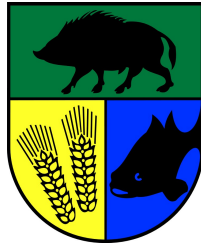

Załącznik
do Uchwały nr XXIII.136.2016
Rady Gminy Izbicko
z dnia 24 października 2016 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY IZBICKO NA LATA 2016–2019

(źródło: www.fotopolska.eu)

IZBICKO 2016

SPIS TREŚCI

Wstęp

I. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Ochrony nad Zabytkami

II. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

II.1. Międzynarodowe dokumenty określające zasady i metody ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

II.2. Krajowe prawo powiązane z ochroną zabytków

II.3. Zadania i kompetencje władz gminnych w zakresie ochrony zabytków

III. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

III.1. Polityka państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

III.2. Relacje GPOnZ z wojewódzkimi programami i dokumentami strategicznymi

III.3. Relacje GPOnZ z powiatowym programem opieki nad zabytkami

IV. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

IV.1. Dokumenty o charakterze strategicznym

IV.2. Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy

V. Charakterystyka krajobrazu kulturowego gminy Izbicko

V.1. Charakterystyka gminy

V.2. Krajobraz kulturowy gminy

V.3. Miejscowości gminy Izbicko

V.4. Obiekty zabytkowe w gminie Izbicko

V.5. Kulturowe szlaki turystyczne i rasy rowerowe na terenie gminy

V.6. Stowarzyszenia, związki i inicjatywy społeczne propagujące tradycję i dziedzictwo kulturowe

VI. Ocena szans i zagrożeń dla środowiska kulturowego gminy

VII. Założenia GPOnZ gminy Izbicko

VIII. Instrumentarium realizacji GPOnZ

IX. Monitorowanie realizacji GPOnZ

X. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

XI. Postanowienia końcowe

Spis materiałów wykorzystanych w tekście

Aneks.

Załącznik nr 1	Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
Załącznik nr 2	Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w GEZ
Załącznik nr 3	Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy
Załącznik nr 4	Wykaz zabytków ruchomych z terenu Gminy Izbicko
Załącznik nr 5	Wykaz stanowisk archeologicznych

WSTĘP

Kultura jest jednym z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka i głównym czynnikiem kształtującym świadomość i określającym tożsamość społeczności. Pojęcie *dziedzictwa kulturowego* kształtowało się przez lata, ewoluując i poszerzając swoje znaczenie i objętość. W rozumieniu Konwencji UNESCO z 1972 r.¹, *dziedzictwo kulturowe* to zabytki, zespoły i miejsca zabytkowe, wyróżniające się uniwersalną, wyjątkową wartością z punktu widzenia historii, sztuki, lub nauki. W następnych latach, definicję tę wzbogacono o nowe znaczenia. Wyodrębnione zostało pojęcie „dziedzictwa materialnego” (rzeczy i obiekty ruchome i nieruchome, stanowiące wytwór rąk ludzkich) i „dziedzictwa niematerialnego” (wartości duchowe, zjawiska historyczne, wierzenia, obrzędy, zwyczaje, tradycje) a do składników dziedzictwa kulturowego włączono także krajobraz historyczny i kulturowy².

Współcześnie, pojęciem *dziedzictwa kulturowego* określamy odziedziczony z przeszłości, wartościowy zasób, obejmujący wszystkie aspekty oddziaływania w czasie człowieka na jego otoczenie, który różne społeczności uznają za odbicie i wyraz swoich wartości, wierzeń, sztuki, historii, wiedzy i tradycji, godne przekazania następnym pokoleniom.

Po wielu latach wykorzystywania dziedzictwa kulturowego jedynie w kategoriach propagandy i ideologii, obecnie postrzegamy je jako jeden z istotnych elementów życia gospodarczego, który ma konkretny potencjał ekonomiczny. Przeszłość i ślady pozostawione po minionych pokoleniach mogą bowiem stanowić „atrakcyjny produkt”, generujący znaczne zyski i korzyści. Warunkiem jest umiejętne wyeksponowanie walorów, atrakcyjności wizualnej i semantycznej elementów dziedzictwa i stworzenie „otoczki” w postaci zaplecza i infrastruktury turystycznej, które umożliwiłyby chętnym uczestnictwo w procesie jego poznawania.

Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*³, która zastępując starą ustawę *o ochronie dóbr kultury* z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie.

Podstawowym obowiązkiem jaki Ustawa nakłada na organy samorządu jest okresowe sporządzanie programów opieki nad zabytkami, których celem jest przedstawienie stanu dziedzictwa kulturowego na podległym im terenie, wyznaczenie priorytetów polityki samorządowej w kwestii ochrony zabytków i opieki nad nimi. Programy podlegają weryfikacji, co następuje w cyklu dwuletnim⁴, w trakcie i po zakończeniu realizacji programu.

Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

¹ podstawowy dokument UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego, przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r.

² uznano że zagrożenia dla zachowania krajobrazów kulturowych w Polsce są na tyle istotne, że ich ochronę zagwarantowano odrębną ustawą – tzw. ustawa krajobrazowa (ustawa z dn. 25 kwietnia 2015 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu*)

³ ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. z 2003 nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

⁴ obowiązek prowadzenia monitoringu realizacji programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 5 i 6 Ustawy.

*

Ilekcioć w tekście pojawia się określenie Program oznacza to *Program Opieki nad Zabytkami Gminy Izbicko na lata 2016–2019*. Za każdym razem, kiedy w tekście występuje określenie Ustawa, oznacza ono *ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. z 2003 r., nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Część tekstową Programu wzbogacono materiałem ilustracyjnym, który, w zamierzeniu autorów, ma być wizualnym uatrakcyjnieniem strony merytorycznej opracowania. Być może, stanie się także pomocny w przyswojeniu jego problematyki.

Do Programu dołączono aneks z aktualnymi danymi na temat obiektów zabytkowych gminy Izbicko, udostępnionymi przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Opolu⁵.

⁵ stan na dzień 31.03.2016

I. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY IZBICKO

Opracowanie Programu Opieki nad Zabytkami jest ustawowo określoną powinnością władz samorządu terytorialnego wszystkich szczebli.

Podstawowy akt prawny regulujący problem ochrony zabytków w Polsce – *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446) – nakłada na władze administracji publicznej obowiązek prowadzenia **wojewódzkich i gminnych ewidencji zabytków**⁶, które mają stanowić podstawę do opracowania lokalnych **programów opieki nad zabytkami**⁷.

Wg Ustawy zarząd województwa, zarząd powiatu oraz wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinni sporządzić raz na 4 lata program opieki nad zabytkami znajdującymi się na podległym im terenie. Zgodnie z założeniami ustawodawcy programy mają na celu w szczególności:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

⁶ Ustawa: art. 22, ust. 2 i 4.

⁷ ibidem: art. 87:

II. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej deklaruje ochronę dziedzictwa kulturowego, jako jednej z naczelných wartości, obok niepodległości, nienaruszalności granic, bezpieczeństwa i praw człowieka, podkreślając znaczenie dziedzictwa w utrwalaniu tożsamości narodowej i w rozwoju narodu polskiego. Mówią o tym *Artykuły 5 i 6 ustawy zasadniczej*, które otrzymały następujące brzmienie:

„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

*„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”.*⁸

Szczegółowe określenie konstytucyjnych obowiązków państwa wobec dziedzictwa kulturowego, wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe, następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii Europy. W działania w sferze ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym włączone zostały zarówno organy rządowe i instytucje państwowe pod nadzorem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jak i władza samorządowa wszystkich szczebli, instytucje naukowe i organizacje pozarządowe, a także indywidualni przedstawiciele społeczeństwa (np. właściciele obiektów zabytkowych, społeczni opiekunowie zabytków, pasjonaci i miłośnicy historii). Kolejne zmiany wprowadzane do Ustawy, a szczególnie nowelizacja z 18 marca 2010 r.⁹, urealniły nowe prawo przystosowując je do codziennej praktyki i dostosowały je ostatecznie do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej.

II.1. MIĘDZYKARODOWE DOKUMENTY OKREŚLAJĄCE ZASADY I METODY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego doczekała się licznych uregulowań w prawie międzynarodowym. Standardy i normy międzynarodowe w tej dziedzinie określone są

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej w dniu 16 lipca 1997 r..

⁹ ustawa z dnia 18 marca 2010 r. *o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz. U. z 2010 r. nr 75, poz. 474); z dniem 6 czerwca 2013 r. w związku z art. 6 ust. 1, moc utraciły art. 6-9 niniejszej ustawy.

w *konwencjach, rekomendacjach lub deklaracjach*. Dokumenty te stanowią zbiór wskazań, które państwa-sygnatariusze, w tym Polska, uwzględniają w ustawodawstwie swojego kraju¹⁰.

Konwencja, po ratyfikowaniu, jest dokumentem o wiążącej mocy prawnej dla państwa-strony. *Rekomendacje i deklaracje UNESCO* dotyczą, m.in.: opieki nad tradycyjną kulturą i folklorem, zabezpieczenia ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego, ochrony historycznych przestrzeni oraz ochrony piękna i charakteru krajobrazów kulturowych i miejsc historycznych, określają międzynarodowe reguły badań archeologicznych, zwracają uwagę na zjawiska umyślnej destrukcji dziedzictwa, podkreślają szacunek do kulturowego zróżnicowania społeczeństw, podkreślają wagę odpowiedzialności współczesnej generacji wobec przyszłych pokoleń w aspekcie pielęgnacji dziedzictwa kulturowego.

II.2. KRAJOWE PRAWO POWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW

Problem ochrony zabytków w prawie polskim reguluje *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446). Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów zajmujących się ochroną zabytków.

Dokument definiuje pojęcie „**zabytku**”¹¹, wymieniając przy tym elementy dziedzictwa kulturowego, które niezależnie od stanu zachowania, podlegają ochronie: obiekty architektury

¹⁰ I. Akty prawne UNESCO i innych instytucji europejskich:

1) Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego z późn. zm., podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r. 2) Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. 3) Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji. 4) Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. 5) Konwencja UNESCO sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego. 6) Europejska Konwencja Kulturalna, sporządzona w Paryżu dnia 19 grudnia 1954 r. 7) Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego Europy, sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. 8) Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego (poprawiona), sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. 9) Europejska Konwencja Krajobrazowa, sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. 10) Konwencja ramowa Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 27 października 2005 r.

II. Międzynarodowe dokumenty doktrynalne:

Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych (Karta Wenecka), Wenecja 1964; Międzynarodowa Karta Ogrodów IFLA-ICOMOS (Karta Florencka), Florencja 1981; Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS, Toledo-Waszyngton 1987; Karta Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym, Lozanna 1990; Karta Ochrony i Zarządzania Podwodnym Dziedzictwem Kulturowym, Sofia 1996; Międzynarodowa Karta Turystyki Kulturowej, Mexico 1999; Zasady Ochrony Historycznych Budynków Drewnianych, Mexico 1999; Charter on the Built Vernacular Heritage, Mexico 1999; Charter on principles for the analysis, conservation and structural restoration of architectural heritage, Victoria Falls 2003; Zasady ochrony i konserwacji malowideł ściennych, Victoria Falls 2003; Principles for the recording of monuments, groups of buildings and sites, Sofia 1996; Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas, Xi'an 2005; The Burra Charter - The Australia ICOMOS charter for the conservation of places of cultural significance, Burra 1979.

¹¹ definicje pojęć związanych z dziedzictwem kulturowym zawarto w art. 3 ust. Ustawy; wg Ustawy zabytek to: *nieruchomość lub rzecz ruchoma, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*

i budownictwa, dzieła sztuk plastycznych i rzemiosła artystycznego, kolekcje, pamiątki związane z osobami, miejscami lub wydarzeniami historycznymi, wytwory techniki, zabytki archeologiczne, historyczne układy urbanistyczne lub ruralistyczne, historyczne zespoły budowlane, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniczne, cmentarze, układy i formy zaprojektowanej zieleni, miejsca pamięci. Rozróznilo pojęcia **ochrony zabytków**¹² i **opieki nad zabytkami**¹³. Ochrona dóbr kultury jest domeną organów władzy publicznej i polega, w głównej mierze, na stworzeniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających zachowanie obiektów zabytkowych, ich zagospodarowanie i utrzymanie. Do opieki nad zabytkami zobowiązani są natomiast ich właściciele. Realizacją tego obowiązku jest przede wszystkim utrzymanie zabytku we właściwym stanie, prowadzenie prac konserwatorskich oraz wykorzystywanie go w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości. Ochronę i opiekę nad zabytkami sprawuje się także przez zaopatrzenie dóbr kultury w dokumentację naukową, sporządzanie ewidencji i rejestrów. Niebagatelne znaczenie ma również edukacja lokalnych społeczności w zakresie właściwego zajmowania się obiektami zabytkowymi i wykorzystywania ich w zgodzie z obowiązującymi zasadami.

Ustawodawca określił **prawne formy ochrony zabytków**, których w Polsce jest cztery¹⁴ i nałożył na władze administracji publicznej, wspomniany już, obowiązek prowadzenia **ewidencji zabytków**¹⁵ oraz sporządzania przez samorządy wszystkich szczebli **programów opieki nad zabytkami**¹⁶.

Przyjęta 18 marca 2010 *ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw*¹⁷ (Dz.U. z 2010 r., nr 75, poz. 474) wprowadza do pierwotnej Ustawy istotne zmiany, częściowo determinowane wymogami umów międzynarodowych (m.in. konwencji dotyczącej środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury), częściowo – potrzebą synergii, doprecyzowania i unifikowania przepisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego

¹² Ustawa: art. 4: Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

¹³ ibidem: art. 5: Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

¹⁴ ibidem: art. 7: 1) wpis do rejestru zabytków; 2) uznanie za pomnik historii; 3) utworzenie parku kulturowego; 4) ustalenia w mpzp lub w decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego ... Patrz: pkt II.2.1

¹⁵ ibidem: art. 22.

¹⁶ ibidem: art. 87 ust. 2.

¹⁷ nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła również zmiany w ustawie *Prawo budowlane* oraz ustawie *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*

w różnych ustawach, co ma ogromne znaczenie dla codziennej praktyki służb konserwatorskich i organów samorządowych zajmujących się tą problematyką.

W nowej wersji Ustawa poddaje weryfikacji kilka grup zagadnień. Wiele miejsca poświęca się problemowi wywozu obiektów zabytkowych za granicę – zapisy w tej kwestii uległy gruntownej zmianie i zostały dostosowane do przepisów Unii Europejskiej. Jednak z punktu widzenia władz samorządowych istotniejsze są unormowania dotyczące gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami oraz nowe zasady ustalania ochrony w studiach zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Przede wszystkim ustawodawca **rozszerzył katalog form ochrony zabytków**, określony w art. 7 ust. 4, o ustalenia ochrony w decyzji o podjęciu inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, itp.¹⁸. Ponadto, do art. 19 Ustawy dodany został ustęp wskazujący **zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach**, o których wyżej mowa. Są to **zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków**¹⁹.

Nowelizacja Ustawy wprowadziła również zmiany w ustawie *Prawo budowlane* oraz w ustawie *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, polegające na **rozszerzeniu ochrony o obiekty historyczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków**, tym samym nakładając obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań inwestycyjnych i remontowych.

GEZ. Gminna Ewidencja Zabytków²⁰. Ewidencja to uporządkowany zbiór wykonanych według jednolitych wzorów opracowań. Celem ewidencji jest rozpoznanie obiektów zabytkowych w terenie i ich udokumentowanie przez zebranie o nich podstawowych informacji merytorycznych (administracyjno-adresowych, historycznych, archiwalnych, graficznych – rzuty, plany, mapy, zdjęcia) i tworzenie opracowań dla obiektów zagrożonych rozbiórką, destrukcją lub gruntowną przebudową. Zbiór ten obejmuje obiekty architektoniczne, zespoły budowlane (np. folwarki), zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, stanowiska archeologiczne oraz zabytkowe parki i cmentarze. Sporządzenie ewidencji zabytków jest **działaniem obowiązkowym** dla wojewódzkich urzędów ochrony zabytków i gmin.

¹⁸ pierwotny zapis obejmował tylko ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

¹⁹ Ustawa: art. 19, ust. 1a

²⁰ artykuły od 21 do 24 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* poświęcone są ewidencji zabytków. Zgodnie z art. 21. ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Zgodnie z art. 22.1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych, wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych, wójt, burmistrz, prezydent miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych. Zgodnie z art. 19. Ustawy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Ewidencja rozumiana jako stały monitoring zasobu zabytkowego jest działaniem ciągłym i nigdy nie zostanie definitywnie zakończona. Rzetelnie prowadzona, stanowi podstawowe narzędzie do prowadzenia planowej polityki konserwatorskiej w zakresie wpisów do rejestru zabytków, współpracy konserwatora przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego, prac remontowo-budowlanych, dofinansowania prac konserwatorskich, przygotowywania szczegółowej dokumentacji wybranych obiektów zabytkowych, tworzenia zbioru informacji o zabytkach na określonym terenie (gmina, powiat, województwo). Ewidencja ułatwia również podejmowanie przez konserwatorów zabytków szybkich decyzji w sprawach interwencyjnych.

Znowelizowany zapis dotyczący gminnej ewidencji zabytków doprowadził do zmiany jej charakteru prawnego – traktowana dotychczas wyłącznie jako materiał informacyjno-dokumentacyjny, zyskuje obecnie status instrumentu ochrony prawnej obiektów zabytkowych na danym terenie. W zakresie sposobu prowadzenia ewidencji zabytków nowelizacja określa, jakie zabytki powinny być w niej ujęte. W praktyce wygląda to następująco:

przepis art. 22 ust. 4 Ustawy stanowi, że wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Zgodnie z ust. 5 tego samego artykułu, w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków ma charakter zbioru otwartego, co oznacza możliwość włączania i ewentualnego wyłączenia (tylko w wyjątkowych, uzasadnionych wypadkach) z tego zbioru kolejnych obiektów, ale zawsze musi się to odbywać w porozumieniu z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków, co oznacza uzyskanie zgodnego stanowiska organu prowadzącego ewidencję gminną oraz organu współdziałającego.

Rozporządzenia ministerialne. Działanie ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* precyzują **akty wykonawcze**, zawarte m.in. w następujących rozporządzeniach ministerialnych:

1. rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. *w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków* (Dz.U. z 2004 r. nr 30, poz. 259);;
2. rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. *w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych* (Dz.U. z 2004 r. nr 71, poz. 650);
3. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. *w sprawie wywozu zabytków za granicę* (Dz.U. z 2011 r. nr 89, poz. 510);

4. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. nr 113, poz. 661);;
5. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. z 2015 r., poz. 1789);;
6. rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153);
7. rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. , poz. 399);
8. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. z 2014 r., poz. 110);
9. rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. z 2004 r. nr 75, poz. 706);
10. rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. z 2004 r. nr 124, poz. 1304 z późn. zm.);

Inne ustawy, w których porusza się kwestię ochrony dziedzictwa kulturowego.

Uzupełnieniem treści Ustawy są zapisy w innych ustawach i rozporządzeniach, związane tematycznie z zagadnieniami ochrony dziedzictwa, zarówno materialnego jak i duchowego. Całość stanowi kompleksową regulację prawną tej dziedziny życia. Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego została uwzględniona w następujących aktach prawnych:

1. ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane* (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 290);
2. ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami* (Dz.U. z 2015 r., poz. 782);
3. ustawa z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 199 z późn. zm.);
4. ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.);
5. ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1651);
6. ustawa z dnia 25 października 1991 r. *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 406 z późn. zm.);
7. ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 239);

8. ustawa z dnia 3 października 2008 r. *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz.1235 z późn. zm.);
9. ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 987);
10. ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach* (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 642);
11. ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. *o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (tekst jedn. Dz.U. z 2015r., poz.1446);
12. ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 446);
13. ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jedn. Dz. U . 2014 r. poz. 849 z późn. zm.);
14. ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. z 2014 r., poz. 153);
15. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 r. *w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego* (Dz.U. z 2003 r. Nr 164, poz. 1587);
16. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 28 kwietnia 2004 r. *w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* (Dz.U. z 2004 r. Nr 118, poz. 1233);
17. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 *w sprawie sposobu ustalania wymagań dotyczących nowej zabudowy i zagospodarowania terenu w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego* (Dz.U. z 2003 r. Nr 164, poz. 1588).

W 2015 r. weszła w życie, długo oczekiwana, **tzw.” ustawa krajobrazowa”**²¹ dająca władzom samorządowym kolejne instrumenty ułatwiające działania na rzecz zachowania historycznych krajobrazów kulturowych i wnosząca istotne zmiany w zapisach kilku ustaw odnoszących się w sposób bezpośredni lub pośredni do problematyki ochrony dziedzictwa²².

Dokument wprowadza konieczność przeprowadzenia na poziomie regionalnym tzw. „audytów krajobrazowych”²³, których istotnym celem jest zdefiniowanie obszarów krajobrazów priorytetowych. Przez **pojęcie krajobrazu priorytetowego**²⁴ należy rozumieć krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe i, jako taki, wymagający zachowania lub określenia zasad i warunków jego kształtowania. Sejmik województwa ma możliwość ustalania norm

²¹ ustawa z dn. 25 kwietnia 2015 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu*

²² zmiany dotyczą następujących ustaw: *o postępowaniu egzekucyjnym w administracji*; z dnia 17 czerwca 1966 r., *Kodeks wykroczeń*, z dnia 20 maja 1971 r.; *o drogach publicznych*, z dnia 21 marca 1985 r.; *o podatkach i opłatach lokalnych*, z dnia 12 stycznia 1991 r.; *Prawo budowlane*, z dnia 7 lipca 1994 r.; *Prawo ochrony środowiska*, z dnia 27 kwietnia 2001 r.; *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, z dnia 27 marca 2003 r.; *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, z dnia 23 lipca 2003 r.; *o ochronie przyrody*, z dnia 16 kwietnia 2004 r.; *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko*, z dnia 3 października 2008 r.

²³ ustawa z dn. 25 kwietnia 2015 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu*, art.6; audyt krajobrazowy identyfikuje krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości

²⁴ ibidem art. 7 pkt 1): definicje pojęć: reklama, tablica reklamowa, urządzenie reklamowe, krajobraz, krajobraz priorytetowy

i wytycznych dotyczących wysokości i kształtu budynków, stosowania miejscowych materiałów budowlanych, bądź form tradycyjnej architektury dla obiektów powstających na terenach cennych pod względem kulturowym. Na poziomie lokalnym ustawa daje samorządom gminnym możliwość uchwalenia "uchwał krajobrazowych" w randzie prawa miejscowego, wprowadzających lokalny „kodeks reklamowy”²⁵, w którym określone zostaną, m.in. zasady sytuowania nośników reklam, pobierania opłat reklamowych oraz nakładania kar za niestosowanie się do przepisów miejscowych, łącznie z usunięciem reklam.

"Ustawa krajobrazowa" ma wielu zwolenników ale także, równe im liczebnie grono przeciwników. Krótki czas funkcjonowania nie pozwala jeszcze na ocenę efektywności zawartych w niej przepisów. Dopiero dłuższa praktyka wykaże skuteczność nowego aktu prawnego. Wydaje się jednak, że ustawa stwarza szansę na uporządkowanie i opanowanie chaosu informacyjnego w przestrzeni publicznej, likwidację natłoku reklam oraz zachowanie walorów kulturowych i architektonicznych regionów.

II.2.1. Prawne formy ochrony zabytków w Polsce.

Ustawa *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* ustaliła cztery prawne formy ochrony zabytków. Są to:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego²⁶.

Wpis do rejestru zabytków następuje na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wydanie decyzji poprzedza przeprowadzenie postępowania administracyjnego, w trakcie którego gromadzony jest materiał dowodowy (dokumentacje i opracowania, materiały archiwalne, wyniki badań, opinie, ekspertyzy, oględziny, itp.). Postępowanie o wpis zabytku nieruchomego wszczyna się z urzędu, z inicjatywy odpowiedniego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub na wniosek strony (właściciel lub użytkownik obiektu). Zabytek ruchomy natomiast może zostać włączony do rejestru tylko na wniosek strony (poza wyjątkowymi sytuacjami²⁷).

Wpis do rejestru zabytków niesie za sobą określone skutki prawne i nakłada na dysponenta zabytku obowiązki wynikające z Ustawy, jednocześnie uprawniając go do pewnych przywilejów i korzyści.

²⁵ ibidem, art. 7 pkt 5)

²⁶ ibidem: art. 7

²⁷ o których mówi art. 10 ust. 2 Ustawy

1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru ma **prawo do nabycia zabytku po obniżonej cenie:**

- cenę nieruchomości będącej własnością skarbu państwa lub jednostki samorządu terytorialnego wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50%, przy czym, właściwy organ może, za zgodą odpowiedniego wojewody lub sejmiku powiatu lub sejmiku województwa podwyższyć lub obniżyć bonifikatę²⁸ ;
- cenę sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków obniża się nie więcej niż 50 % pod warunkiem, że nabywca zobowiąże się do dokonania na tej nieruchomości nakładów w wysokości co najmniej uzyskanego obniżenia ceny sprzedaży²⁹;

2. Właściciel lub posiadacz zabytku ma **prawo do zwolnienia z niektórych podatków:**

- zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej³⁰;
- zwalnia się z podatku rolnego grunty wpisane do rejestru zabytków, pod warunkiem ich zagospodarowania i utrzymania zgodnie z przepisami o ochronie i opiece nad zabytkami³¹; zapis ten nie dotyczy parków i ogrodów wpisanych do rejestru zabytków, które w rozumieniu ustawy nie są uważane za grunty rolne i leśne;
- zwalnia się z podatku leśnego lasy wpisane indywidualnie do rejestru zabytków³²;
- zwalnia się od podatku nabycie w drodze spadku przez osoby zaliczone do I i II grupy podatkowej zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków, a także zabytków użyczonych muzeum w celach naukowych lub wystawienniczych na okres nie krótszy niż 2 lata oraz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami³³.

3. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru **ma prawo ubiegania się o dotacje** na prace konserwatorskie lub remont zabytku oraz otrzymać fundusze na badania naukowe. Dotację z budżetu państwa na prace konserwatorskie i remontowe przy zabytku przyznaje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wojewódzki konserwator zabytków, jednostki samorządu. Można je również uzyskać z funduszy europejskich³⁴.

²⁸ art. 68 ust.3 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn. Dz. U. z 2012r., Nr 102, poz.651 z późn. zm.)

²⁹ art. 30 ust. 4 – 4c ustawy z dnia 19 października 1991r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r., poz. 1187 z późn. zm.)

³⁰ - art. 7 ust. 1 pkt 6 z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r., Nr 95, poz. 613 z późn. zm.)

³¹ art. 12 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 1381 z późn. zm.)

³² art. 7 ust.1 pkt 2 ustawy z dnia 30 października 2002r. o podatku leśnym (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz.465); najczęściej są to fragmenty dawnych komponowanych założeń parkowych, zlokalizowanych w okolicy dworu lub pałacu

³³ art. 4 ust. 1 pkt 9 lit.c i d ustawy z dnia 28 lipca 1983r. o podatku od spadków i darowizn (tekst jedn. Dz. U. z 2009 r. Nr 93, poz.768, z późn. zm.)

³⁴ patrz: rozdział X niniejszego Programu nt. źródeł finansowanie programu opieki nad zabytkami

Pomnik Historii. Może to być obiekt, zespół, układ przestrzenny lub obszar. Miano Pomnika Historii nadaje Prezydent RP na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Odbywa się to na drodze rozporządzenia, po uprzednim procesie opiniowania: przez właściwego konserwatora zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa i Radę Ochrony Zabytków.

Uznanie zabytku za Pomnik Historii nakłada na jego właściciela czy posiadacza takie same obowiązki i restrykcje, jakie wynikają z wpisu do rejestru zabytków. Znaczącym przywilejem dla właściciela i posiadacza zabytku będącego Pomnikiem Historii jest gwarancja otrzymania dodatkowej punktacji w procesie rozpatrywania wniosku o dofinansowanie z funduszy będących w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Park kulturowy. Park kulturowy powoływany jest przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Odbywa się to na podstawie uchwały, która określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony a także zakazy i ograniczenia, które mogą być ustanowione na terenie całego parku lub jego części.

Ustanowione zakazy i ograniczenia mogą dotyczyć:

1. prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
2. zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
3. umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego;
4. składowania lub magazynowania odpadów.

Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.

Planowanie przestrzenne. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami jest jednym z zadań własnych samorządów wszystkich szczebli.³⁵

Zadania te realizowane są m. in. poprzez określenie właściwej polityki przestrzennej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i poprzez ustalenia ochrony wartości kulturowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, które posiadają status prawa miejscowego. Potwierdzenie tych przepisów zawiera ustawa *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*³⁶, która wskazuje ponadto, że w mpzp uwzględnia się ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. Plany miejscowe powinny zawierać rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz utrzymywania zabytków we właściwym stanie.

³⁵ ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 596 z późn. zm.); ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 595 z późn. zm.); ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 594 z późn. zm.)

³⁶ art. 18 ust.1,2 oraz art. 19 ust.1

Ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego obejmuje lokalne formy architektury, które reprezentowane są zazwyczaj przez obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, kompozycję przestrzenną o walorach zabytkowych wyznaczoną w ustanowionych w planie strefach ochrony konserwatorskiej, w tym obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych, wykluczonych z lokalizacji inwestycji, które mogą mieć negatywny wpływ na krajobraz itp. Wyznaczone w planie strefy ochrony konserwatorskiej powinny obejmować przede wszystkim ochronę historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego, zespołu budowlanego, ekspozycji zabytku lub historycznej panoramy, krajobrazu kulturowego, stanowiska archeologicznego i otoczenia zabytku.

Idealnym rozwiązaniem byłoby, gdyby przystępując do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowych planów zagospodarowania, samorząd gminny dysponował studium krajobrazu kulturowego – opracowaniem sporządzanym w ramach materiałów wyjściowych, które jest wręcz niezbędne do uzyskania pełnej informacji o zasobie dziedzictwa kulturowego³⁷.

Służby konserwatorskie właściwe dla danej gminy zobowiązane są do wydania wniosków konserwatorskich zarówno do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jak również miejscowych planów. Celem tych wniosków jest umożliwienie samorządom realizacji obowiązku wprowadzenia do opracowań planistycznych zasad ochrony wartości zabytkowych obiektów i obszarów znajdujących się na obszarze działania tego samorządu.

II.3. ZADANIA I KOMPETENCJE ORGANÓW GMINY W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków między innymi za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla. W tym względzie władzom gminy przypisana została istotna rola w kreowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego na podległym terenie. Gminy z jednej strony są właścicielem dóbr kultury materialnej, z drugiej strony dysponują aparatem administracyjnym umożliwiającym prowadzenie właściwej polityki względem tej sfery życia publicznego.

Zakres działania i zadania samorządu gminnego w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego określają ustawy: z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym*³⁸, *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.³⁹ oraz, wspomniana wyżej, nowa „ustawa krajobrazowa”⁴⁰.

Ustawa o ochronie zabytków daje władzom samorządowym do ręki instrumenty zapewniające

³⁷ na ten temat, m.in.: J. WELC-JĘDRZEJEWSKA, Ochrona zabytków w planowaniu przestrzennym., Kurier Konserwatorski 1/2008, str. 5-8; Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Poradnik dla planistów i samorządów lokalnych., NID 2011 Warszawa, str. 16

³⁸ tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 594 z późn. zm.

³⁹ Ustawa: art. 16 – 20; art. 87; art. 81; art. 22 ust. 4, 5; art. 96 ust. 2.

⁴⁰ ustawa z dn. 25 kwietnia 2015 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu*

konkretny wpływ na poprawę stanu obiektów zabytkowych istotnych dla krajobrazu kulturowego gminy. Po pierwsze w **gestii władz gminnych** pozostają dwie spośród czterech form ochrony prawnej zabytków, a mianowicie: **utworzenie parku kulturowego** oraz **wprowadzenie stref chronionych pod względem konserwatorskim do opracowań planistycznych**. Po drugie samorząd gminny otrzymał możliwość **udzielania dotacji** na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący gminy. Zakres prac podlegających dotacjom i zasady ich udzielania określono szczegółowo w art. 77 i 78. Obejmuje one szeroki wachlarz działań ratunkowych, rewaloryzatorskich i zabezpieczających.

Gminy mające w swoim posiadaniu obiekty zabytkowe, zobowiązane są do opieki nad nimi, tzn. utrzymywania ich we właściwym stanie, prowadzenia prac konserwatorskich i restauratorskich, inicjowania badań naukowych i dokumentacyjnych oraz popularyzowania ich roli w lokalnej społeczności.

W Ustawie duży nacisk kładzie się na **działalność edukacyjną i popularyzatorską** promującą lokalną kulturę oraz materialne i niematerialne przejawy życia poprzednich pokoleń. Edukacja powinna objąć jak najszersze kręgi społeczne i w następstwie wzmóc świadomość i tożsamość kulturową lokalnych społeczności. Ustawodawca zobowiązuje także władze samorządowe do **działań zwiększających atrakcyjność obiektów zabytkowych**, co sprzyja rozwojowi turystyki, która w wielu regionach ma szansę stać się alternatywą dla tradycyjnych gałęzi gospodarki.

Z kolei, dzięki przepisom „ustawy krajobrazowej” samorządy gminne zyskują konkretne narzędzie, pozwalające na egzekwowanie porządku "reklamowego" na swoim terenie⁴¹.

⁴¹ ustawa z dn. 25 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu art.7 pkt 5) wprowadza, m.in. zmiany w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r. poz. 199 i 443), ustanawiające gminy decydem w sprawie ustalania w formie uchwały zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane

III. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Przy opracowywaniu *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Izbicko na lata 2016–2019* kierowano się założeniami polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Założenia te zostały ujawnione w dokumentach strategicznych opracowanych na poziomie krajowym.

III.1. POLITYKA PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Ustawowy obowiązek opracowania programów opieki nad zabytkami nałożony został nie tylko na władze wszystkich szczebli administracji samorządowej, dotyczy on również Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który jako zwierzchnik resortu odpowiedzialnego za realizację polityki państwa w dziedzinie kultury i dziedzictwa kulturowego narodu, opracował Krajowy Program Opieki nad Zabytkami, w którym wytyczone zostały główne kierunki działań w tym zakresie.

Pierwszy **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami** przyjęty został uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 r. Program przygotowany przez sekretarza stanu w MKiDN i Generalnego Konserwatora Zabytków dotyczy lat 2014-2017 i oparty został na założeniu sformułowanym we wcześniejszych dokumentach programowych i strategicznych dotyczących ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego w Polsce⁴². Założeniem tym było **uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi ich konkurencyjności dla turystów, inwestorów i mieszkańców**. Na realizację programu przeznaczano ponad 26,5 mln zł do wykorzystania w ciągu czterech lat (2014-2017) jego obowiązywania.

Treść dokumentu porządkują przyjęte zagadnienia priorytetowe, do których należą:

1. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),
2. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych,
3. zwiększenie społecznego zaangażowania w ochronę zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.),
4. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,

⁴² dotychczasowa polityka państwa w dziedzinie ochrony dziedzictwa narodowego opierała się na dokumencie pod nazwą Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.; w 2005 r. opracowano Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.

5. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

W ostatnim punkcie zawarta jest idea aktywizacji władz samorządowych, których zaangażowanie w ochronę lokalnego dziedzictwa kulturowego stanowi podstawę wszelkich działań. Samorząd powinien odgrywać zasadniczą rolę w kwestii rozpoznania zasobu dziedzictwa i stanu jego zachowania na swoim terenie oraz w kwestii pozyskiwania funduszy na utrzymywanie go w dobrym stanie technicznym. Działalność ta musi być oparte na ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi. Im bardziej owocna to współpraca, tym skuteczniejszy jej efekt.

Nie mniej ważnym zadaniem władz samorządowych są działania na polu edukacji społeczności lokalnych, podkreślające wartości miejscowych obiektów dziedzictwa kulturowego – wartości nie tylko historyczne ale również ekonomiczne, dające wymierne korzyści materialne i przekładające się na jakość życia mieszkańców. Z badań przeprowadzonych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa⁴³ wynika bowiem, że 14 proc. społeczeństwa deklaruje całkowity brak zainteresowania zabytkami. Co dziesiąty badany uważa, że zabytki w żaden sposób nie wpływają na poprawę życia lokalnych społeczności, zdaniem 7% respondentów zabytki mają negatywny wpływ na standard życia, bo wymagają ciągłych wydatków, a 4 proc. ankietowanych uważa, że zabytki ograniczają rozwój infrastruktury regionu. Aż 20 proc. uczestników badania nie знаło żadnego zabytku w okolicy, gdzie mieszka. W powszechnym odczuciu bowiem, polskie dziedzictwo kulturowe kojarzone jest z wielkimi symbolami historii narodowej, takimi jak Zamek Wawelski, czy malarstwo Jana Matejki, ewentualnie z wielkimi kościołami, klasztorami i pałacami, czasami również – z grupami obiektów, jak kościoły drewniane. Społeczna świadomość, że zabytki są obecne w codziennym życiu jest niewielka. A one, wtopione w codzienne otoczenie, w dalszym ciągu pełnią funkcje użytkowe, niosąc ze sobą jednocześnie nieuświadomione często treści historyczne i estetyczne. To np., pogardzane do niedawna, kamienice czynszowe w miastach, czy charakterystyczna dla różnych regionów kraju zabudowa wiejska z układem wsi, zagród i kompozycją całego krajobrazu. Dane przytoczone w opracowaniu NID-owskim pokazują, że konieczne są działania budujące w społeczeństwie świadomość potrzeby ochrony także tych zabytków. Chodzi bowiem o ochronę i zachowanie czegoś, co potocznie nazywa się „tradycją”. Respondenci biorący udział w badaniu, obarczają odpowiedzialnością za stan zasobu dziedzictwa głównie podmioty administracji państwowej oraz samorządowej, pomijając aspekt odpowiedzialności obywatelskiej.

Uruchomienie potencjału dziedzictwa kulturowego zależy od pomysłowości władz i zaangażowania społeczności lokalnej.

⁴³ Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych., Narodowy Instytut Dziedzictwa Warszawa 2013

Priorytety określone w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami znajdują potwierdzenie w działaniach Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które corocznie ogłasza programy ministerialne, wspierane finansowo i organizacyjnie przez państwo. W 2016 r., podobnie jak w latach wcześniejszych, znalazł się wśród nich program pod nazwą Dziedzictwo Kulturowe, w ramach którego określono następujące, objęte dotacjami priorytety:

- *Ochrona zabytków.*
- *Wspieranie działań muzealnych.*
- *Kultura ludowa.*
- *Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.*
- *Ochrona zabytków archeologicznych.*
- *Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego.*

III.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z PROGRAMAMI I DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Izbicko koresponduje z założeniami polityki rozwoju województwa opolskiego, przedstawionymi w wymienionych poniżej dokumentach, które wskazują główne cele i kierunki rozwoju regionu, operując pojęciami i zjawiskami na wysokim poziomie ogólności. Niniejszy Program stanowi uzupełnienie i uszczegółowienie dokumentów wojewódzkich w odniesieniu do konkretnych problemów i zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, biorąc pod uwagę specyfikę gminy.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do roku 2020⁴⁴. Jednym z pryncypiów strategii rozwojowej jest założony wzrost atrakcyjności i konkurencyjności województwa opolskiego. Planuje się go uzyskać, m. in. przez zwiększanie konkurencyjności produktów turystycznych i kulturalnych. Niezbędne jest zatem rozszerzenie oferty turystyczno-kulturalnej regionu poprzez modernizację i rozbudowę różnych obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym Góry św. Anny, uznanej za pomnik kultury rozporządzeniem ministerialnym w 2004 r.⁴⁵ Wpływ na atrakcyjność produktów turystycznych ma zwiększanie liczby szlaków turystycznych oraz rozwijanie bazy noclegowej, usługowej i rekreacyjnej. Kształtowanie sfer: turystycznej, kulturalnej i sportowej, podnoszących wartość przestrzeni publicznej oraz wpływających na tzw. atrakcyjność otoczenia biznesu, wiązać się będzie z koniecznością szerokiej promocji wydarzeń organizowanych w regionie oraz ze zwiększeniem dostępności do nowoczesnej infrastruktury.

⁴⁴ przyjęta uchwałą nr XXV/325/2012 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 grudnia 2012 r.

⁴⁵ rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 2004 r. w sprawie uznania za pomnik historii (Dz.U. nr 102 poz. 1061)

Charakterystyczne dla historii Opolszczyzny są: konfrontacja i przenikanie się różnych wpływów kulturowych, politycznych i gospodarczych. Dziś w województwie opolskim zgodnie zamieszkują Ślązacy, Niemcy i ludność napływowa o zróżnicowanym rodowodzie regionalnym, w tym przesiedleńcy z kresów wschodnich II Rzeczypospolitej. Ta ukształtowana historycznie wielokulturowość stanowi wyrazistą część wizerunku regionu i jego istotny wyróżnik. Wyraża się ona dziś bogactwem dziedzictwa kulturowego i różnorodnością przejawów kultury, co wpływa na atrakcyjność regionu i decyduje o silnej regionalnej tożsamości jego mieszkańców.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014–2020⁴⁶

Rozwój oferty kulturowej Opolszczyzny jest jednym z celów RPO WO 2014-2020 koniecznych do osiągnięcia wzrostu potencjału województwa opolskiego. To przekonanie znalazło wyraz w sformułowaniu osi priorytetowej OCHRONA ŚRODOWISKA, DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I NATURALNEGO, gdzie przedstawiono cele szczegółowe, wśród których trzeci zakłada zwiększoną dostępność zasobów kulturowych regionu. Autorzy dokumentu przyznają, że *„.. pomimo dotychczasowych nakładów finansowych, obiekty dziedzictwa oraz instytucje kultury w regionie wciąż wymagają remontów i adaptacji do wymogów współczesnych odbiorców. Stan techniczny wielu instytucji kultury, zespołów i obiektów dziedzictwa kulturowego jest zły, przez co kwalifikują się do przebudowy, modernizacji, renowacji lub rewaloryzacji. Działania te wymagają znacznych nakładów inwestycyjnych, pozostających poza zasięgiem jednostek samorządu terytorialnego. Problemem jest również brak skutecznej informacji o przedsięwzięciach kulturalnych, co przekłada się na niski poziom wiedzy potencjalnych turystów o ofercie regionu w tym zakresie”*⁴⁷.

Dokument wymienia różnorodność narodowościową, jako główny atut województwa opolskiego stanowiący o jego bogactwie kulturowym. Wykorzystanie wykształconych dobrych relacji pomiędzy poszczególnymi grupami ludnościowymi powinno stanowić bazę dla społeczno-gospodarczego rozwoju województwa oraz budowania jego konkurencyjności. W perspektywie finansowej 2014-2020 przewidziane zostało podkreślenie atrakcyjności obiektów zabytkowych, historycznych i produktów turystycznych. Zaplanowane działania mają objąć również poprawę stanu technicznego obiektów dziedzictwa kulturowego. Głównymi beneficjentami tych działań mają być jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, jednostki organizacyjne jednostek samorządu

⁴⁶ Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020, uchwalony przez Zarząd Województwa Opolskiego, opublikowany został w grudniu 2014 r.; 8 marca 2016 r. Zarząd Województwa Opolskiego przyjął uchwałę nr 1781/2016 *Szczegółowy opis osi priorytetowych RPO WO 2014-2020*.

⁴⁷ idem, str. 115-118

terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, instytucje kultury, jednostki sektora finansów publicznych i przedsiębiorstwa⁴⁸.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego.⁴⁹ Dokument jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu. Głównym zadaniem Planu jest określenie przestrzennych uwarunkowań rozwoju oraz kierunków i priorytetów kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i zurbanizowanego, w dostosowaniu do strategicznych kierunków rozwoju społecznego i gospodarczego województwa, z równoczesnym uwzględnieniem koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. Stanowi on punkt wyjścia dla opracowania innych wojewódzkich programów i dokumentów strategicznych.

W odniesieniu do kwestii środowiska kulturowego wymienia się następujące cele zagospodarowania przestrzennego:

- w zakresie osadnictwa – utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci osadniczej. Jednocześnie autorzy kładą nacisk na „zapewnienie wysokiego poziomu ładu przestrzennego rozumianego, jako dążenie do harmonii, uporządkowania, proporcjonalności i równoważenia środowiska przyrodniczego i kulturowego z potrzebami urbanizacji”;
- w zakresie rozwoju turystyki – kierunki polityki przestrzennej obejmą ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych, ochronę, modernizację, konserwację i odbudowę obiektów i układów zabytkowych oraz innych obiektów kultury, budowę systemu szlaków tematycznych, w tym o zasięgu międzyregionalnym. Działania te powinny być głównym czynnikiem wpływającym na rozwój turystyki.

Obszerny rozdział Planu poświęcono bezpośrednio dziedzictwu kulturowemu Opolszczyzny, co dowodzi uwagi, jaką do tej dziedziny życia społecznego przykładają władze samorządowe województwa. Dokument przypomina, że „ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego powinno generować rozwój innych dziedzin życia regionu. Obiekty kultury materialnej winny być wykorzystane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji i nadania im odpowiednich funkcji użytkowych”. Przywołując cele i priorytety ochrony dziedzictwa kulturowego określone w programach opieki nad zabytkami województwa opolskiego, określono główne zasady zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie dziedzictwa kulturowego:

1) zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej poprzez:

- wymóg uczytelniania historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
- wymóg dostosowania nowej zabudowy w zakresie skali, formy, materiału i koloru do zabudowy historycznej,
- wymóg szczególnej ochrony elementów tworzących zabytkowy charakter przestrzeni,

⁴⁸ idem

⁴⁹ aktualny Plan przyjęty został uchwałą nr XLVIII/505/2010 Sejmiku Województwa Opolskiego w dniu 28 września 2010 r.

- 2) obejmowanie prawną ochroną dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- 3) nadawanie mocy prawnej gminnym ewidencjom zabytków poprzez umieszczanie ich w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego
- 4) kompleksową ochronę obszarów i obiektów zabytkowych,
- 5) wykorzystanie obiektów i obszarów zabytkowych do pełnienia określonych funkcji, nie kolidujących z ich zabytkowym charakterem,
- 6) oszczędne kształtowanie krajobrazu kulturowego, a także przeciwdziałanie rozpraszaniu historycznie ukształtowanej zabudowy,
- 7) harmonizowanie zabytkowych układów urbanistycznych w powiązaniu z rozwojem osadnictwa i komunikacji,
- 8) zachowanie mieszkalno-usługowego charakteru centrów miast,
- 9) eksponowanie regionalnych cech środowiska kulturowego województwa opolskiego,
- 10) inicjowanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez tworzenie pomników historii i parków kulturowych w symbiozie z przyrodą i wymogami rozwoju społeczno-gospodarczego.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego. Ostatni Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego dotyczy lat 2011–2014⁵⁰. Jego założenia, będące kontynuacją kierunków sformułowanych już w pierwszym Programie obejmującym lata 2007–2010⁵¹, pozostają aktualne również dziś. W programie wyznaczono trzy cele strategiczne:

1. Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa kulturowego.
2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego.
3. Rozwój turystyki związanej z regionalnym dziedzictwem kulturowym i rozwój tożsamości regionalnej.

Prócz wypełniania zadań własnych, Samorząd Województwa zadeklarował w programie wsparcie finansowe i organizacyjne dla realizacji celów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego na szczeblach lokalnych. Wymieniono cały katalog konkretnych działań, które w różnym zakresie będą wspierane przez władze wojewódzkie, kładąc szczególny nacisk na działania edukacyjne i promocyjne.

⁵⁰ Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011–2014 przyjęty został uchwałą Nr V/76/ 2011 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 29 marca 2011r.

⁵¹ przyjęty uchwałą Nr XIV/158/2007 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 20 grudnia 2007 r.

III.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z PROGRAMEM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU STRZELECKIEGO

Zasady polityki ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym na terenie powiatu strzeleckiego określono w *Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Strzeleckiego na lata 2011–2014*⁵². Jako nadrzędny cel wskazano ochronę oraz efektywne zarządzanie materialnym dziedzictwem kulturowym, dążenie do poprawy stanu zabytków, ich odbudowy, adaptacji i rewitalizacji w celu wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Przedstawiono także długookresowe działania priorytetowe, służące realizacji powyższego celu, m.in.:

- planowe, kompetentne i konsekwentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków,
- integrację ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu,
- rozwój turystyki (w tym agroturystyki) przy jednoczesnym połączeniu atutów w postaci atrakcji przyrodniczych, historycznych, zabytkowych i kulturowych.

Wśród konkretnych propozycji działań konserwatorskich program powiatowy wymienia jako priorytetowe:

- rewitalizację zespołu folwarcznego w Otmicach,
- współpracę z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków przy restauracji nie wpisanych do rejestru zabytków kapliczek przydrożnych,
- prace remontowe i konserwatorskie w kościołach – z naciskiem na remonty i zabezpieczenia dachów oraz prace mające na celu poprawienie stosunków wilgotnościowych budynków,
- działania zabezpieczające kościoły przed kradzieżą,
- działania mające na celu zwiększenie efektywności ochrony konserwatorskiej zespołów folwarcznych towarzyszących pałacom i parkom wpisanym do rejestru zabytków i zahamowanie ich postępującej degeneracji,
- ochrona i opieka nad cmentarzami.

⁵² przyjęty uchwałą Nr VIII/86/11 Rady Powiatu Strzeleckiego z dnia 27 kwietnia 2011 r.

IV. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Władze samorządowe w procesie zarządzania gminą kierują się wytycznymi zawartymi w sporządzonych na poziomie gminnym opracowaniach, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla lokalnego rozwoju. Kompatybilność i zgodność tych opracowań jest warunkiem zrównoważonego i optymalnego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz stwarza możliwość zapewnienia jak najlepszych warunków życia mieszkańcom. Treści zawarte w *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Izbicko na lata 2016–2019* korespondują z innymi dokumentami gminnymi. Mając na uwadze problematykę ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego, nawiązują do innych opracowań, które w różnym stopniu poruszają tę kwestię, jednocześnie wytyczając ścieżkę działań, które wpisują się w wizję rozwoju przedstawioną w strategii rozwojowej gminy.

IV.1. DOKUMENTY O CHARAKTERZE STRATEGICZNYM

Strategia Rozwoju Gminy Izbicko⁵³. Koncepcję rozwoju gminy oparto na czterech komponentach:

1. Gmina Izbicko jako miejsce spokojnego, bezpiecznego zamieszkiwania i wypoczynku w czystym środowisku przyrodniczym.
2. Gmina Izbicko jako obszar, na którym istnieją możliwości funkcjonowania i rozwoju aktywności gospodarczej nieuciążliwej dla środowiska: nowoczesnego rolnictwa, rzemiosła, handlu i usług, turystyki oraz wyspecjalizowanej produkcji prowadzonej w wymiarze małych i średnich firm.
3. Gmina Izbicko jako miejsce zamieszkałe przez ludzi przestrzegających praw, aktywnych, gospodarnych, odpowiedzialnych i tolerancyjnych.
4. Gmina Izbicko jako otwarta, wielonarodowa i wielokulturowa społeczność bogata dzięki różnorodnej tradycji jej mieszkańców.

W dokumencie przedstawiono analizę stanu gminy we wszystkich przejawach życia społecznego, wymieniając w każdej z nich mocne i słabe strony i przedstawiając propozycje działań służących eliminacji zagrożeń i wykorzystaniu szans rozwojowych. W dziedzinie edukacji i kultury wśród atutów gminy wymieniono: rozwiniętą sieć szkół i przedszkoli i możliwość objęcia opieką przedszkolną wszystkich małych mieszkańców gminy, działalność grup tematycznych, zrzeżeń, klubów, rozwój i aktywną działalność izb tradycji. Natomiast główne zidentyfikowane zagrożenie to: zanik zainteresowań tradycjami i kulturą lokalną na rzecz kultury masowej.

Wśród działań mających zmienić ten niekorzystny trend, mających zaktywizować społeczność

⁵³ dokument został przyjęty uchwałą Nr XX/115/08 z dnia 25 lutego 2008 r.

gminy i przywrócić zaangażowanie i zainteresowanie bogatą historią i dziedzictwem kulturowym „małej ojczyzny” znalazły się:

- w sferze edukacji i kultury: pielęgnowanie tradycji polskich i śląskich, zachowanie i zarządzanie stanem posiadania obiektów kultury materialnej gminy, gromadzenie dorobku intelektualnego kulturalnego, materialnego mieszkańców, ochrona od zapomnienia tradycji, obrzędów i zwyczajów, wydawanie periodyku o gminie i problemach jej mieszkańców, integracja kultury różnych nacji, promowanie patronatu nad imprezami kulturalnymi.
- w sferze turystyki i rekreacji: połączenie istniejących i nowo powstających szlaków turystycznych ze szlakami wyznaczonymi poza obrębem Gminy Izbicko, tworzenie ścieżek rowerowych, promocja walorów agroturystycznych gminy, utworzenie chronionego obszaru leśno-stawowego Utrata.

Plany odnowy miejscowości. Kwestie związane z lokalnym dziedzictwem kulturowym poruszają również plany odnowy miejscowości, które opracowano dla czterech sołectw: Izbicka, Krośnicy, Borycza i Poznowic⁵⁴. Charakterystyka miejscowości obejmuje m.in. ich historię i wymienia zasoby kulturowe. W planowanych przedsięwzięciach kładzie się nacisk na działania związane z zachowaniem lokalnych tradycji i zwyczajów i z rewitalizacją obiektów sakralnych: kościołów i kapliczek, stanowiących do dziś główne elementy integrujące społeczność wiejską, stanowiące o jej tożsamości.

Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Izbicko na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020.⁵⁵ Zaktualizowany Program Ochrony Środowiska w rozdziale traktującym o ochronie zasobów naturalnych uwzględnia potrzebę ochrony krajobrazu, podkreślając oprócz walorów przyrodniczych, także wartości kulturowe chronionych obszarów i wskazując na, nie w pełni wykorzystany, potencjał turystyczny regionu.

Program wymienia Park Krajobrazowy „Góra Św. Anny”, którego obszar „zahacza” o pd. krańce gminy (rejon sołectwa Sprzęcie). Góra Św. Anny, prezentująca unikalne walory geologiczne oraz przyrodniczo-krajobrazowe, odgrywa szczególną rolę w historii Śląska, Polski i ruchu pielgrzymkowego. Podkreślając szczególnie cenne zasoby krajobrazu kulturowego, religijnego i historycznego Góry Św. Anny, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej decyzją z 2004 r. uznał Park Krajobrazowy „Góra Św. Anny” za **pomnik historii**⁵⁶.

Na terenie gminy zlokalizowany jest **obszar chronionego krajobrazu**⁵⁷ – **Lasy Stobrawsko-Turawskie**⁵⁸, który ma powierzchnię 2728 ha. Obszar charakteryzuje niezliczona ilość cieków

⁵⁴ dokumenty, które opracowano w roku 2008 i 2009 (Poznowice), obejmowały okres do roku 2015 i 2016 (w przypadku Poznowic)

⁵⁵ dokument został przyjęty uchwałą Radą Gminy Izbicko nr XL.184.2014 z dnia 27 stycznia 2014 r.

⁵⁶ rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 2004 r. (Dziennik Ustaw Rok 2004 Nr 102 poz. 1061) w sprawie uznania za pomnik historii

⁵⁷ obszary chronionego krajobrazu obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych

⁵⁸ rozporządzenie Wojewody Opolskiego Nr 0151/P/16/2006 z dnia 8 maja 2006 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z 2006 r., Nr 33, poz. 1133).

wodnych, silnie rozwinięta granica lasu, duża ilość stawów, polodowcowe moreny, sandry, ozy i kemy, które stanowią o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych tego terenu. Na obszarze Lasów Stobrawsko-Turawskich stwierdzono występowanie wielu chronionych gatunków roślin i zwierząt.

IV.2. OPRACOWANIA WYZNACZAJĄCE KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ GMINY

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego⁵⁹ wytycza kierunki kształtowania i realizacji gminnej polityki przestrzennej. Tworzy też bazę informacyjną o przestrzeni, umożliwiając koordynację planowania strategii rozwoju społecznego i gospodarczego w zgodności z uwarunkowaniami środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz zasadami kształtowania ładu przestrzennego w gminie.

W rozdziałach Studium poświęconych środowisku kulturowemu, w sposób wyczerpujący i szczegółowy omówiono zasób dziedzictwa kulturowego gminy i poszczególnych sołectw. Autorzy w przejrzystej formie tabelarycznej przedstawili obiekty zabytkowe i elementy krajobrazu kulturowego objęte różnymi formami ochrony prawnej oraz inne obiekty, z różnych względów znaczące dla historii i kultury każdej miejscowości wchodzącej w skład gminy: stanowiska archeologiczne, zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki architektury i budownictwa, zabytkowe zespoły architektoniczne, zabytki przemysłu i techniki, zabytkowe zespoły i elementy zieleni kształtowanej przyrodnie rzeźby, krzyże i kapliczki niekubaturowe oraz miejsca pamięci narodowej, które zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, w wersji z 2007 r.⁶⁰

Dokument wyznacza **strefy ochrony konserwatorskiej** dla historycznych układów ruralistycznych, zachowanych w różnym stopniu w centralnych częściach wsi: Izbicko, Poznowice, Suchodanec, Borycz, Krośnica, Siedlec, Sprzęcice.

Autorzy Studium widzą potrzebę ochrony wartości krajobrazowych, jako głównego czynnika zachowania tożsamości gminy i przypominają, że w kompleksowej waloryzacji krajobrazu, przeprowadzonej przez Zespół Doradczy ds. Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Wsi i Ochrony Wiejskiego Krajobrazu Opolszczyzny⁶¹, uwzględniającej ukształtowanie terenu oraz nasycenie elementami przyrodniczymi i historycznymi, gmina Izbicko lokuje się w czołówce województwa opolskiego.

⁵⁹ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Izbicko., Izbicko 2015, zostało przyjęte uchwałą Nr IV.21.2015 Rady Gminy Izbicko z dn. 26 stycznia 2015 r.

⁶⁰ autorzy studium też zamieścili uwagę, że część z obiektów ujętych w GEZ 2007, nie prezentuje wartości wystarczających do objęcia ich indywidualną ochroną konserwatorską

⁶¹ zespół został powołany do życia zarządzeniem nr 138/09 Wojewody Opolskiego z dnia 19 sierpnia 2009 r.

W części *Studium* dotyczącej problematyki ochrony środowiska przyrodniczego i jego zasobów, znalazł się postulat uzupełnienia listy obszarów objętych ochroną z mocy prawa⁶² o zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Stawy Izbickie”.

W następnym punkcie określono ogólne kierunki i zasady działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w przepisach ustaw: *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* i *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*. Autorzy podkreślili jeszcze raz konieczność zachowania walorów krajobrazowych, szczególnie w południowej i środkowej części gminy i zaproponowali uwypuklenie tej kwestii w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego przez wyróżnienie panoram widokowych i stref ekspozycyjnych odpowiadających historycznym punktom widokowym, które wskazano na rysunku „Uwarunkowania rozwoju” w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Izbicko”

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego. Obszar gminy Izbicko w większości pokryty jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, które przyjęte uchwałami Rady Gminy Izbicko mają status aktów prawa miejscowego. Wpisanie obiektu zabytkowego lub innego elementu dziedzictwa kulturowego do mpzp jest formą ochrony prawnej obiektu. Fakt ten niesie za sobą daleko idące konsekwencje, bowiem wszelkie prace podejmowane przy takim obiekcie muszą być uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi **Krośnica i Borycz** ⁶³ identyfikuje w miejscowości jeden obiekt zabytkowy wpisany do rejestru zabytków województwa opolskiego oraz 7 stanowisk archeologicznych we wsi Krośnica. W dokumencie wymieniono również 47 obiektów architektury i budownictwa we wsi Borycz i 35 we wsi Krośnica, proponowanych do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków⁶⁴

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi **Izbicko i Grabów**⁶⁵ wyznacza listy obiektów historycznych podlegających na mocy prawa przepisom ochrony dziedzictwa kulturowego. W Izbicku są to 103 (w tym 3 wpisane do rejestru zabytków) a w sołectwie Utrata – 22 obiekty architektury i budownictwa oraz, w obu tych miejscowościach – 19 stanowisk archeologicznych. W Grabowie natomiast odnotowano 30 obiektów zabytkowych architektury i budownictwa oraz 3 stanowiska archeologiczne.

⁶² obszar NATURA 2000 „Kamień Śląski”, Park Krajobrazowy „Góra Św. Anny”, obszar chronionego krajobrazu „Lasy Stobrawsko-Turawskie”, pomniki przyrody w parku dworskim w Izbicku (wiąz i dąb szypułkowy) i siedliska chronione: wydmy śródładowe, suche wrzosowiska, murawy kserotermiczne, grąd subkontynentalny, łęg jesionowo-olszowy

⁶³ przyjęty uchwałą nr III/11/06 Rady Gminy Izbicko z dnia 18 grudnia 2006 r.

⁶⁴ listy obiektów proponowanych do ujęcia w GEZ dla wszystkich miejscowości gminy Izbicko, zostały zweryfikowane w aktualnej ewidencji, wykonanej w 2015 r. W związku z kontrowersjami dotyczącymi niektórych obiektów, które prezentują wątpliwe walory zabytkowe, UG Izbicko prowadzi korespondencję z OWKZ w sprawie ich usunięcia z ewidencji; po uzyskaniu ostatecznej decyzji OWKZ, należy dokonać kolejnej weryfikacji GEZ

⁶⁵ przyjęty uchwałą nr XXXIV / 172 /05 Rady Gminy Izbicko z dnia 17 stycznia 2005 r.

Mpzp dla wsi **Poznowice i Sprzęcice**⁶⁶ wymienia obiekty zabytkowe objęte ochroną prawną na mocy wpisu do rejestru zabytków województwa opolskiego. Są to w **Poznowicach**:

1. **kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła**,
2. **mogiła rodziny powstańców śląskich Błania** na cmentarzu przykościelnym z 1921 r.,
3. **kaplica cmentarna**;

w **Sprzęcicach**:

1. **stanowisko archeologiczne nr ewidencyjny 7**, osada i punkt osadniczy kultury łużyckiej.

Oprócz tego, w obu miejscowościach wymienia się obiekty architektoniczne, ujęte w GEZ z 2007 r. W Poznowicach jest ich 32, w Sprzęcicach – 11.

Dla budynków i budowli ujętych w ewidencji określa się zasady ochrony konserwatorskiej: konieczność zachowania bryły, formy dachu, podziałów architektonicznych, rodzaju i typu otworów konstrukcyjnych i stolarki, wystroju i rodzaju materiału. Dopuszcza się adaptację poddasza budynków mieszkalnych na cele użytkowe, pod warunkiem zachowania formy dachu. Dopuszcza się również w uzasadnionych przypadkach (zły stan techniczny) rozbiórkę obiektów, po uprzednim wykonaniu dokumentacji historyczno-architektonicznej dla potrzeb archiwalnych.

Oprócz obiektów architektonicznych ochroną objęte są również 2 stanowiska archeologiczne w Poznowicach i 8 tego typu zabytków zidentyfikowanych w Sprzęcicach.

Mpzp dla sołectwa **Suchodaniec**⁶⁷ wymienia zabytki, które objęte zostają ochroną prawną na mocy obowiązujących przepisów prawa (przez wpis do rejestru zabytków lub zapis w mpzp). Są to następujące obiekty: kaplica, kuźnia i trafostacja na ul. Buczka, domy mieszkalne, pomniki św. Floriana i św. Jana Nepomucena oraz 8 stanowisk archeologicznych.

W planie miejscowym dla **Ligoty Czamborowej**⁶⁸ ustanowiono ochronę konserwatorską dla 7 stanowisk archeologicznych i dla 62 obiektów architektury i budownictwa usytuowanych wzdłuż ulic: 1 Maja, Leśnej, Sawickiej. W sołectwie **Otmice** przepisy obowiązującego mpzp⁶⁹ chronią prawem miejscowym zabudowania folwarku wpisane do rejestru zabytków a także 37 innych obiektów architektury i budownictwa oraz jedno stanowisko archeologiczne.

Przedstawione powyżej dane, mogą się różnić od aktualnych. Gminna ewidencja zabytków nie jest bowiem zbiorem zamkniętym i poddawana jest stałej weryfikacji. Ostatnią aktualizację przeprowadzono w 2015 r.

⁶⁶ uchwała nr XXXIX/172/2013 Rady Gminy Izbicko z dnia 16 grudnia 2013 r.

⁶⁷ uchwała nr: XII/52/2011 Rady Gminy Izbicko z dnia 26 września 2011 r.,

⁶⁸ uchwała Nr XIX/107/2008 Rady Gminy Izbicko z dnia 21 stycznia 2008 r.

⁶⁹ uchwała nr XLI / 220 / 05 Rady Gminy Izbicko z dnia 29 sierpnia 2005 r.

Mapa powiatu strzeleckiego z podziałem na gminy.
(źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Izbicko na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020, str. 9)

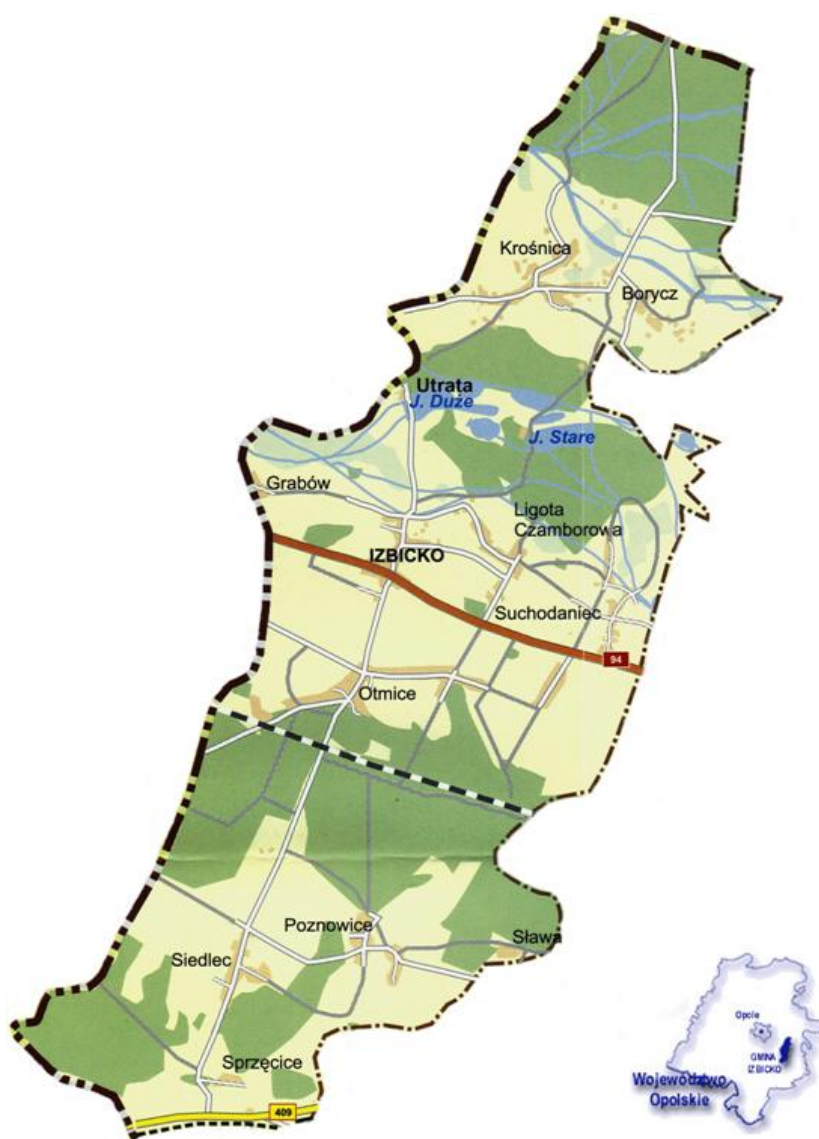
Infrastrukturę komunikacyjną tworzy dobrze rozwinięta sieć dróg transportu kołowego oraz kolei żelaznej. Od pd. gmina graniczy z drogą wojewódzką nr 409 Gogolin–Strzelce Opolskie, sąsiadując jednocześnie z autostradą A-4 (zjazd Gogolin), w połowie wysokości przecina ją droga krajowa nr 94, która jest trasą alternatywną dla autostrady. Wewnętrzna oś komunikacyjną dla mocno wydłużonego w kierunku południkowym obszaru gminy, tworzy zaś droga lokalna łącząca Siedlec, Otmice, Izbicko i Krośnice, od której odchodzą liczne drogi gminne. Przez teren gminy przebiega również linia kolejowa 132, będąca wraz z linią E 30 fragmentem III paneuropejskiego korytarza transportowego, łączącego na terenie Polski Wrocław z Krakowem.

Gmina ma charakter typowo rolniczy. Uprawę roli i hodowlę uzupełnia gospodarka leśna, rybactwo i łowiectwo. Coraz większe znaczenie odgrywa przemysł wydobywczy związany ze złożami wapienia, zlokalizowanymi w okolicach Otmic. Zyskują również na znaczeniu usługi i handel, związane z indywidualną działalnością gospodarczą.

Natomiast turystyka i zaplecze usługowe z nią związane nie odgrywają w gminie znaczącej roli, choć region ma spory potencjał turystyczny dzięki sąsiedztwu z Parkiem Krajobrazowym „Góra Św. Anny” (jedynym na Opolszczyźnie obszarem objętym ochroną jako pomnik historii) oraz z atrakcyjnym pod względem przyrodniczym i turystycznym kompleksem jeziorno-leśnym w pn. części gminy. Bogata fauna i flora, wraz z licznie zachowanymi obiektami o wartościach historycznych i zabytkowych stanowią podstawę do rozwoju agroturystyki, wytyczania szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych, tras rowerowych, itp.

wapiennego. Białe, nietynkowane elewacje budynków mieszkalnych i gospodarczych stanowią atrakcyjne wyróżnik miejscowego tradycyjnego budownictwa.

Na terenie gminy można zobaczyć również zabytkowe kapliczki, rzeźby przydrożne i krzyże, związane z kultem, dowodzące indywidualnej pobożności mieszkańców lub będące świadectwem różnych wydarzeń z przeszłości. Interesującymi obiektami historycznymi są, m.in.: kościół w Izbicku, kaplice w Grabowie, Ligocie Czamborowej, Boryczy, Otmicach, Sprzęcicach, Krośnicy i Suchodańcu, źródło-pomnik przyrody w Krośnicy, XVII-wieczny pomnik Trójcy Św. w Izbicku. Największą atrakcją turystyczną gminy stanowi niewątpliwie, odrestaurowany w ostatnich latach pałac w Izbicku, otoczony pięknym zabytkowym parkiem z 250-letnią aleją grabową.

V.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Walory krajobrazowe. Typowo rolniczy charakter gminy Izbicko uwidacznia się w płaskich otwartych przestrzeniach pól uprawnych, które poprzecinane niewielkimi ciekami wodnymi i urozmaicone kępami zadrzewień, ograniczone są ścianami lasów. Bardziej zróżnicowane pod względem geofizycznym są pn. i pd. części obszaru gminy. Na północy dominuje kompleks śródleśnych stawów, na południu – pofałdowana panorama pól znajduje kulminację w masywie Chełma, z dominującą Górą Św. Anny. Wśród tego krajobrazu rozrzucone są siedliska o charakterze wiejskim i osiedlowym, z częściowo zachowaną historyczną zabudową zagrodową, której charakterystyczną cechą, warunkowaną dostępnością wapienia, stanowią jasne kamienne elewacje. Starą zabudowę uzupełnia współczesne budownictwo jednorodzinne. Siedliska zachowały w dużym stopniu historyczne rozplanowanie, z wyróżniającymi się pod względem urbanistycznym i funkcjonalnym zespołami dworskimi i folwarcznymi oraz budowlami sakralnymi z dominantami kompozycyjnymi w postaci wież kościelnych.

Obecnie, niestety, pojawiło się realne zagrożenie wzmożonej ingerencji w tradycyjny wiejski krajobraz gminy. Związane to jest z zamierzoną intensyfikacją prac wydobywczych skały wapiennej w okolicach Otmic, Siedlca, Poznowic i z nieuchronnym, sukcesywnym powiększaniem terenów eksploatacyjnych⁷⁰.

Do chwili obecnej stan ładu przestrzennego na terenie gminy należy ocenić pozytywnie. Dotyczy to zarówno zachowania przestrzennych układów historycznych siedlisk, tradycyjnej formy i materiału budowlanego, jak również zachowania tożsamości kulturowej w nowym budownictwie. Utrzymane zostały także walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy. Przyczyniła się do tego zapewne, przekazywana z pokolenia na pokolenie, miejscowa tradycja ale istotny wpływ miał również, wyjątkowy w skali kraju, stopień pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

W ostatnich latach ulega poprawie sytuacja związana z rozwojem infrastruktury turystycznej. Impulsem stało się wyremontowanie przez prywatnego właściciela pałacu w Izbicku, który zaadaptowany na luksusowe centrum hotelowe, stał się główną atrakcją gminy. Pojawiają się także ścieżki rowerowe, prowadzone przez tereny atrakcyjne pod względem przyrodniczym i rekreacyjnym, związane z historią i dziedzictwem kulturowym regionu. W planach jest utworzenie kompleksu turystyczno-wypoczynkowego „Stawy Izbickie”.

⁷⁰ koncesję na wydobycie wapienia i margli otrzymał belgijski koncern Lhoist S.A. a konkretnie: Zakłady Wapiennicze Lhoist S.A. z Tarnowa Opolskiego; złoże Tarnów Opolski – Wschód jest jednym z większych złóż wapienia w Polsce, na terenie gminy Izbicko zajmuje obszar ponad 430 ha; UG Izbicko zlecił wykonanie raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko, dokument pod nazwą „Eksploatacja udokumentowanego złoża wapieni „Tarnów Opolski-wschód” położonego na gruntach miejscowości Kamień Śląski w gminie Gogolin, Otmice, Poznowice i Siedlec, gminie Izbicko” opracowany w 3013 r. dostępny jest w siedzibie urzędu

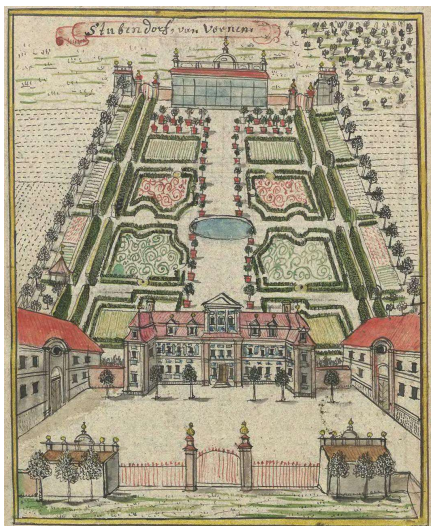
V.3. MIEJSCOWOŚCI GMINY IZBICKO⁷¹

Ślady pierwszych siedlisk ludzkich na terenie gminy sięgają czasów prehistorycznych i pojawiają się w starszej epoce brązu (ok. 1200–800 lat p.n.e.). Znaleźiska archeologiczne potwierdzają ciągłość osadniczą w następnych epokach. Współczesne osadnictwo datowane jest na czasy wczesnośredniowieczne i wiąże się na ogół z występowaniem niewielkich grodzisk, w pobliżu których powstawały małe osady. Pierwotne wsie, lokowane na prawie polskim, przechodziły w XIII w. na prawo niemieckie, uzyskując regularne rozplanowanie, na ogół na schemacie przestrzennym owalnicy lub ulicówki. Większość wsi z terenu gminy Izbicko ma proveniencję średniowieczną. Najstarsze z nich to: Izbicko, Krośnica i Otmice, związane z XIII-wieczną lokacją na prawie niemieckim. Miejscowością o najkrótszej historii jest kolonia Otmic, Lwowska, założona w 1933 r.

IZBICKO. Wykopaliska archeologiczne pozwalają wnioskować, że już w okresie wpływów rzymskich w IV w. n.e., istniała tu osada. Ciągłość osadnictwa potwierdziły badania archeologiczne prowadzone zarówno przed, jak i po II wojnie światowej. Wiadomo, że na przełomie XIII i XIV w., w okolicy istniało grodzisko. Źródłowo miejscowość wzmiankowana jest od roku 1295 jako parafia Istbisco lub Yczbczko. Wieś założona została na schemacie owalnicy z centralnym nawisem wokół stawu wiejskiego. Na pn. krańcu wsi zlokalizowano rozległe założenie dworskie. W średniowieczu Izbicko stanowiło prawdopodobnie część folwarku książąt opolskich. Datą przełomową jest 1556 r., kiedy to wieś przeszła w ręce prywatne, wielokrotnie zmieniając właścicieli w następnych latach. Oprócz tradycyjnego rolnictwa, od XVI w. prowadzono we wsi także gospodarkę rybną a do XIX w. ważną rolę w życiu gospodarczym wsi odgrywało także hutnictwo żelaza. W XVIII w. Izbicko było własnością hrabiowskich rodów Geisslerów i Pücklerów i generała Erichsöhna. Z połowy XVIII w. pochodzi pierwszy zachowany wizerunek kompleksu pałacowego przedstawiający typowe dla baroku, reprezentacyjne założenie *en court et jardin*⁷².

⁷¹ w opisie historii miejscowości wykorzystano w dużej części informacje zamieszczone na stronach internetowych urzędu gminy Izbicko

⁷² F.B. Werner, *Silesia in Compendio seu Topographia das ist Praesentatio und Beschreibung des Herzogthums Schlesiens* [...] Pars I ... , [po 1750]

Rycina Friedricha Bernharda Wernera

W 1811 r. posiadłość stała się własnością Hiacynta Aloisa hrabiego v. Strachwitz-Susky-Gross Zauche und Kaminitz i w rękach jego spadkobierców pozostawała do końca II wojny światowej. Syn nabywcy, Hiacynt Ernst, rozbudował i przebudował pałac w 1854 r., nadając mu historyzującą-klasycyzującą formę nawiązującą do Rundbogenstilu. Równocześnie przekształcono dawne regularne założenie ogrodowe, nadając mu charakter parku romantycznego.

Rycina z katalogu Alexandra Dunckera

Pałac uległ zniszczeniu w trakcie działań wojennych związanych z III powstaniem śląskim. Odbudowa nastąpiła w latach 1923–1932. Budowla uzyskała kostium neobarokowy i w tej formie przetrwała do dziś. Podczas II wojny światowej pałac nie uległ zniszczeniu. W 1945 r. otwarto tu Państwową Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego a w 1984 r. rozpoczęto remont, który pozbawił obiekt większości zabytkowych walorów. Dopiero przejęcie go przez nowego właściciela w 2003 r. i przeprowadzenie kompleksowej renowacji, przywróciło budowli dawny blask.

Park pałacowy zajmował powierzchnię 11 ha. Na początku XVIII w. powstał ogród rezydencjonalny po północnej stronie pałacu. Na południowej stronie urządzono ozdobny podjazd. Naturalnie zadrzewienie terenów po południowej stronie pałacu umożliwiło powstanie parku naturalistycznego w latach 50-tych XIX w. W parku znajduje się 36 gatunków liściastych i 7 gatunków iglastych.

W czasie powstań śląskich mieszkańcy wsi walczyli po obu stronach barykady. Po plebiscycie cały powiat strzelecki wszedł w granice państwa niemieckiego. Mimo kryzysu ekonomicznego lat 30 i 40-tych XX wieku, Izbicko zaczęło się rozwijać kulturalnie i gospodarczo. Poprawił się poziom życia mieszkańców. Po II wojnie światowej, w 1947 r. Izbicko stało się siedzibą gminy, pozostającej początkowo w granicach województwa śląsko-dąbrowskiego, a od 1950 r. – w granicach, nowo utworzonego, województwa opolskiego.

W Gminnej Ewidencji Zabytków figuruje 41 obiektów architektury i budownictwa z terenu Izbicka. Trzy spośród nich są wpisane do rejestru zabytków – pałac, park przypałacowy i kościół.

BORYCZ. Wieś założona została zapewne w XIII w., jednak źródła pisane wymieniają ją po raz pierwszy w 1412 r. pod nazwą Parz. Dopiero w 1687 r. pojawia się jej nazwa w brzmieniu Boricz. W roku 1558 właściciel wsi, hrabia Boriński von Nostropitz, wybudował w niej hutę żelaza i fabrykę drutu. Po przeniesieniu zakładów do Kadłuba, w ich miejscu wybudowano tartak, czynny jeszcze w 1870 r. W 1910 roku Borycz miała 493 mieszkańców, których głównym źródłem utrzymania było rolnictwo. Podczas plebiscytu większość mieszkańców oddała swój głos za Polską. Borycz była miejscem zażartych walk powstańców z pułkiem wojsk niemieckich pod dowództwem Schustera. Do 1932 r. wieś należała do parafii Raszowa, potem została włączona do nowo powstałej parafii w Krośnicy.

Dużą część obszaru sołectwa stanowią lasy reszta zaś to łąki położone nad rzeką Jemielnicą. Dwadzieścia trzy obiekty we wsi ujęte zostały w Gminnej Ewidencji Zabytków wśród nich: XIX-wieczną kaplicę z dzwonnica, która została również wpisana do rejestru zabytków województwa opolskiego.

Borycz – kaplica. (fot. M. Sawiński)

GRABÓW. Wraz z Grabówkiem jest najdalej wysuniętym na zachód sołectwem w gminie Izbicko. Wieś wzmiankowana źródłowo od 1295 r. jako Grabow, brak jest natomiast danych na temat jej historii aż do XIX w. Wiadomo, że od 1911 do końca wojny Grabów wchodził w skład rozległych włości hrabiów von Strachwitz. Był wsią typowo rolniczą, zamieszkałą wyłącznie przez ludność wyznania katolickiego. Osada należała do parafii Raszowa, tam też uczęszczały dzieci do szkoły. We wsi był młyn wodny i 4-hektarowy staw hodowlany. Podczas plebiscytu większość głosów oddano za

przynależnością do Polski.

We wsi znajduje się 14 obiektów architektonicznych, które zostały włączone do Gminnej Ewidencji Zabytków.

Jaz w Grabowie (fot. M. Sawiński)

KROŚNICA. Pierwsza wzmianka dotycząca wsi pochodzi z 1297 r., wymienia ją dokument biskupa wrocławskiego Jana III wśród wsi przynależnych do parafii w Raszowie. Do 1436 r. Krośnica była własnością książąt opolskich, później przeszła w ręce hrabiów von Strachwitz z Szymiszowa. Wieś założona została na urodzajnej ziemi pośród lasów. Do bogactwa mieszkańców, oprócz dobrych gleb, przyczyniły się też naturalne złoża żółtej gliny i kamienia budowlanego. W latach 70-tych XIX ludność wsi została zdziesiątkowana przez epidemię cholery. Podczas plebiscytu większość mieszkańców Krośnicy opowiedziała się za Polską. Zajęciem kultywowanym w miejscowości było od najdawniejszych lat ceglarstwo. Na południe od Krośnicy znajduje się malownicze źródło zimnej, smacznej wody. Ciek płynący ze źródła prowadzi do niewielkiego wzniesienia porośniętego drzewami – wczesnośredniowiecznego grodziska otoczonego dobrze zachowaną fosą. Obok znajduje się kompleks stawów hodowlanych. Wśród atrakcji wsi wymienić należy także kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego, wzniesiony w 1932 r. wg projektu diecezjalnego radcy budowlanego z Wrocławia, Mokrosa oraz kapliczkę z przełomu XIX i XX w.

Dwadzieścia trzy obiekty architektoniczne z terenu wsi uwzględnione zostały w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Krośnica – kościół (fot. M. Sawiński)

LIGOTA CZAMBOROWA. Wieś o proveniencji średniowiecznej, powstała zapewne w XIII w. Jej nazwa pochodzi od typu formy osadniczo-prawnej i oznacza, że osada została założona na surowym korzeniu. Mieszkańcy Ligoty zajmowali się w dawnych czasach rolnictwem, hodowlą, rybołówstwem, zbieractwem i pszczelarstwem oraz wyrębem drzewa na potrzeby rodzącego się przemysłu i obróbką żelaza. W 1910 r. we wsi żyło 562 mieszkańców pochodzenia polskiego. W plebiscycie większość głosów oddano za przynależnością do Polski. Wieś od początku swego istnienia była mocno związana z Izbickiem, spowodowane to było bliskością geograficzną, jak i wspólnotą ważniejszych urzędów, miejsc kultowych i publicznych oraz osobą tego samego właściciela.

Ligota Czamborowa ma 30 obiektów architektury i budownictwa, które zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym kapliczka i stacja transformatorowa.

Kamienne stodoły w Ligocie (fot. M. Sawiński)

OTMICE. Miejscowość wzmiankowana w 1302 r. pod nazwą Odomitz. Do roku 1364 wieś była własnością księżęcą, później księżę opolski Albert Młodszy przekazał ją cystersom z Jemielnicy. Zakonnicy borykali się z licznymi niepokojami wzniesionymi przez mieszkańców wsi, sprzeciwiających się nadmiernym ciężarom pańszczyźnianym. Konsekwencją tego było puszczenie wsi w dzierżawę hrabiom von Larisch a w końcu pozbycie się jej ostatecznie, przez sprzedaż rodowi von Strachwitz z Szymiszowa.

Pod względem narodowościowym przewagę we wsi mieli Polacy, co znalazło potwierdzenie w plebiscycie, wygranym przez Polskę. W czasie II wojny światowej Otmice znalazły się w centrum działań wojennych, ludność cywilna pracowała jako obsługa naziemna lotniska niemieckiej Luftwaffe, wybudowanego w bezpośredniej bliskości wsi.

Na terenie wsi znajduje się teren górniczy – kamieniołom kamienia wapiennego. Planowana intensyfikacja działalności wydobywczej stwarza zagrożenie dla zachowania integralności krajobrazu kulturowego miejscowości.

W Otmicach 35 obiektów architektonicznych zostało zewidencjonowanych jako obiekty o wartościach kulturowych. Do rejestru zabytków województwa opolskiego wpisany został zespół folwarczny, na który składają się obora, wozownia i spichlerz, budynek gospodarczy.

Zabudowania kolejowe w Otmicach (fot. M. Sawiński)

POZNOWICE. Nieznana jest data powstania wsi, jednak pierwsze źródłowe informacje o jej istnieniu pochodzą już z 1300 r. Poznowice prawdopodobnie stanowiły dzielnicę lub też powstały na gruzach nieistniejącego dziś miasta Gorzów (Gorzowy), z którym stanowiły odrębną parafię. Gorzów został zniszczony w czasie wojny 30-letniej. Fakt ten spowodował skasowanie parafii i przyłączenie Poznowic do parafii w Kamieniu.

Na początku XIX w. właścicielami wsi i znajdującej się w niej posiadłości dworskiej byli hrabiowie von Strachwitz. W skład Poznowic wchodziła także dominialna kolonia Sława. W 1910 r. przytłaczającą większość mieszkańców stanowiły osoby o polskim pochodzeniem. W plebiscycie głosowano za przynależnością do Polski. W czasie III Powstania Śląskiego wieś była areną walki pomiędzy powstańcami z podgrupy "Bogdan" i niemieckim korpusem Horadama.

Trzydzieści pięć obiektów we wsi zostały wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków. Trzy z nich wpisane są również do rejestru zabytków: kościół św. Michała, obiekty cmentarza z grobowcem właścicieli wioski i mogiła powstańcza rodziny Błania.

Kościół w Poznowicach (fot. M. Sawiński)

SIEDLEC. Źródła pisane potwierdzają istnienie osady w 1302 r., prawdopodobnie jednak jest ona starsza. Potwierdzeniem jej starszej proveniencji są pozostałości grodziska, którego fragmenty można odnaleźć nad stawem, poza granicą dzisiejszej wsi. Podczas przedwojennych badań powierzchniowych obiektu znaleziono artefakty o pochodzeniu wczesnośredniowiecznym.

Wg tradycji, na miejscu dzisiejszej osady znajdowała się wieś Paluszowice, która została całkowicie zniszczona w czasie trwania wojny trzydziestoletniej. Siedlec był początkowo własnością hrabiów von Larisch z Kamienia, jednak mocą zapisów testamentarnych przeszedł w ręce hrabiów von Strachwitz. W XIX w. posiadłość wydierżawiono hrabiemu Elsner von Gronow. Na jej gruntach prócz gospodarki rolnej prowadzono również eksploatację rudy żelaznej, przetwarzanej następnie w Kamieniu. W 1910 r. w osadzie mieszkało 578 osób z czego 539 mówiło po polsku. W okresie plebiscytowym przewagę zyskały jednak głosy optujące za przynależnością do Niemiec.

Gminna Ewidencja Zabytków ujmuje 30 obiektów z terenu wsi. Wśród nich: dwie kaplice, stację trafo i starą kuźnię.

Kuźnia w Siedlcu (fot. M. Sawiński)

SPRZĘCICE. Założone były najprawdopodobniej we wczesnym średniowieczu, pierwsze zapiski potwierdzające istnienie osady Sprenczice pochodzą z 1302 r. Wioska wraz z istniejącym obszarem dworskim była własnością Zakonu Jezuitów z Opola. W 1773 r., po kasacie zakonu fiskus sprzedał pola i lasy należące do sprzęcickiego majątku właścicielce Kamienia – hrabinie Zofii von Larisch z domu von Strachwitz-Zauche. W wyniku dziedziczenia dobra przejęli w 1799 r. hrabiowie von Strachwitz. W 1910 Sprzęcice zamieszkiwało 145 osób posługujących się wyłącznie językiem polskim. Głównym źródłem ich utrzymania była uprawa roli. Plebiscyt ujawnił poparcie dla przynależności wsi do Niemiec, choć Sprzęcice to rodzinna wieś działacza Związku Polaków w Niemczech – Franciszka Myśliwca.

We wsi jest 12 obiektów architektury i budownictwa wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym pozostałości zabudowań dawnego folwarku.

Stodoła folwarczna wSprzęcicach (fot. M. Sawiński)

SUCHODANIEC. Wieś założono w okresie wczesnego średniowiecza, jednak źródłowo potwierdzona w 1302 r. jako Sughidanetz. Trudno odnaleźć jakiegokolwiek wiarygodne informacje o historii wsi. Dopiero w XVII w. potwierdzony jest ród hrabiów von Larisch z Kamienia Wielkiego jako właścicieli wsi. Z całą pewnością wiadomo, że panem Suchodańca był hrabia Ludwik Hiacynt von Larisch (1700-1779). Jego żona przekazała testamentem majątek bratu, Ernestowi von Strachwitz, opatowi i archidiakonowi diecezji wrocławskiej. Następnym zarządcą był hrabia Hiacynt von Strachwitz, który zamieszkał tu w roku 1805. Kolejnymi właścicielami dóbr byli potomkowie hrabiego. W okresie plebiscytowym mieszkańcy opowiedzieli się za przynależnością do Polski.

Czterdzieści obiektów z terenu wsi uznano za warte ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Kamienna zabudowa Suchodańca (fot. M. Sawiński)

UTRATA. Wielesetletnią historię osady potwierdzają badania archeologiczne, dowodzące istnienia grodziska umiejscowionego na jeziorowej wyspie. Odkryte artefakty (fragmenty naczyń) pozwalają je datować na VI w. Prawdopodobnie na gruntach dzisiejszej Utraty istniały zabudowania legendarnej osady Pari, która była własnością książęcą do 1354, kiedy to książę opolski Albert Młodszy sprzedał ją w prywatne ręce. Dzisiejsza nazwa wioski Utrata jest dużo późniejsza.

Osada położona wśród lasów, pól i jezior, nigdy nie była dużą wsią, jednak w XIX w., oprócz gospodarzy rolników, mieszkało w niej 3 urzędników hrabiowskich: leśniczy, rybak i stróż stawów rybnych. Do niedawna wieś traktowano jako integralną część Izbicka, jednak od 1992 roku stała się odrębnym sołectwem.

V.4. ZABYTKI GMINY IZBICKO⁷³

Zabytki nieruchome. W myśl ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji⁷⁴.

⁷³ aktualne spisy obiektów zabytkowych zamieszczono w aneksie, stanowiącym integralną część niniejszego Programu

⁷⁴ Art. 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. 2003 Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.).

Gminną ewidencją objętych zostało **268 obiektów** zabytkowych znajdujących się w granicach gminy wiejskiej Izbicko, przy czym, w wyniku uzgodnień z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków **7 obiektów postanowiono wyłączyć z ewidencji** z uwagi na to, że nie istnieją lub że utraciły cechy zabytkowe. Są to: budynek mieszkalno-gospodarczy na ul. Wojska Polskiego 9 w Boryczy, budynek mieszkalny na ul. Opolskiej 4 i pomnik poświęcony ofiarom wojen na cmentarzu przykościelnym w Izbicku, budynki: mieszkalny i mieszkalno-gospodarczy na ul. Głowackiego 5 i 16 w Otmicach, budynek mieszkalny na Wiejskiej 71 w Siedlcu i budynek mieszkalny na ul. Mickiewicza 13 w Suchodańcu.

Dziesięć obiektów architektury i budownictwa objęto dodatkowo ochroną prawną przez **wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego**.

Wśród obiektów historycznych gminy godne uwagi są **układy ruralistyczne wsi**, które w różnym stopniu zachowały swoje pierwotne rozplanowanie i dominanty urbanistyczne w postaci zespołów sakralnych i dworskich lub folwarcznych (Izbicko, Poznowice, Otmice, Sprzęcie, Siedlec, Suchodaniec). W przypadku Izbicka czytelny jest do dziś schemat owalnicy z zachowanym układem drożnym, stawem na terenie nawsia i układem parcel, o typowym rozplanowaniu zabudowy zagrodowej (szczytowo ustawiony dom mieszkalny i zabudowane w czworobok podwórze z budynkami gospodarczymi w pozostałych pierzejach). Na pd. od centralnego nawsia znalazł się kościół parafialny, pn. kraniec wsi natomiast zajęło rozległe założenie pałacowo-parkowe.

Izbicko. Fragment niemieckiej mapy topograficznej z 1883 r.

Żaden z układów ruralistycznych nie znalazł się w gminnej ewidencji zabytków, jednak ich ochronę postuluje się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, określając podstawowe zasady działania, pozwalające na utrzymanie tradycyjnej zabudowy i ładu przestrzennego.

Część zasobu zabytkowego gminy stanowi **architektura rezydencjonalna i związane z nią założenia parkowe i folwarczne**. Jedyną, za to wyjątkowo okazałą rezydencją na terenie dzisiejszej gminy jest, opisywany już wyżej kompleks parkowo-pałacowy w Izbicku. W większości wsi znajdowały się natomiast folwarki dworskie, które niestety, do czasów współczesnych przetrwały w stanie szczątkowym lub mocno przebudowane. Tylko część zabudowań folwarku otmickiego objęto ochroną przez wpis do rejestru zabytków, niestety nie uchroniło to ich przed zniszczeniem.

Inną grupą obiektów zabytkowych są **budynki sakralne i miejsca związane z kultem**: kościoły, kaplice, cmentarze oraz miejsca pochówku o znaczeniu historycznym a także kapliczki niekubaturowe. Na terenie gminy Izbicko znajduje się ok. 20 takich obiektów. Wśród nich wymienić należy, m.in.: kościoły w Izbicku, Poznowicach, Krośnicy, kaplicę cmentarną w Poznowicach, kapliczki z dzwonicami w Boryczy i Krośnicy, mogiłę powstańczej rodziny Błania na cmentarzu w Poznowicach.

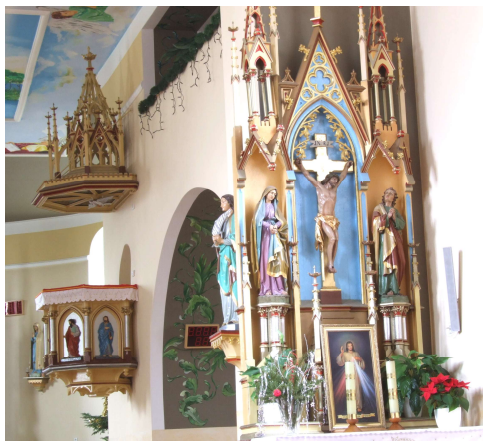
Nielicznie reprezentowana jest na terenie gminy **architektura przemysłowa i historyczne obiekty techniczne**. W Izbicku zachował się budynek starej gorzelni, w Grabowie – most i jaz wodny a w Krośnicy i Siedlcu stacje transformatorowe.

Podobnie niewielka ilość zabytków reprezentuje **obiekty użyteczności publicznej**. Przetrwały dawne budynki szkolne w Boryczy, Poznowicach i Otmicach.

Największą udział w zasobie zabytków nieruchomości gminy mają **obiekty budownictwa wiejskiego**. Są to zarówno domy mieszkalne, jak i zabudowania gospodarcze (przede wszystkim stodoły) a także całe zagrody. Niestety wiele z nich uległo przekształceniom i utraciło pierwotne cechy, stanowiące wyróżnik miejscowego budownictwa. Wśród obiektów mieszkalnych można znaleźć również charakterystyczne zabudowania kolejowe w Otmicach i domy w typie kamienicy lub willi (Borycz, Izbicko).

Zabytki ruchome. Zabytki ruchome, czyli jak je definiuje ustawa *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* „rzeczy ruchome będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”, dzielą się na kilka kategorii: artystyczne wyposażenie wnętrz sakralnych i świeckich, wolnostojące rzeźby i pomniki, krzyże pokutne lub dewocyjne, a także wytwory techniki i rzemiosła: urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki.

Na terenie gminy Izbicko znajduje się jeden zespół wyposażenia wnętrza kościoła parafialnego św. Jana Chrzciciela w Izbicku, objęty ochroną przez wpis do rejestru zabytków pod numerem Ks.B.t.V-895/1-/92. Neogotyckie kompleksowe wyposażenie obejmuje ołtarze, ambonę, chrzcielnicę, Drogę Krzyżową, obrazy i rzeźby.

Fragment neogotyckiego wyposażenia kościoła w Izbicku (fot. J. Sawiński)

Oprócz tego gmina może się również pochwalić czterema wolnostojącymi obiektami wpisanymi do rejestru zabytków: pomnikiem św. Jana Nepomucena Ks.B.t.V-861/91-31.05.1991 i pomnikiem Trójcy Św., przy ul. Powstańców Śl. 36 a Ks.B.t.V-896/92-26.10.1992 w Izbicku oraz rzeźbami: św. Jana Nepomucena Ks.B.t.I-199/60-23.03.1960 i św. Floriana Ks.B.t.I-200/60-23.03.1960 w Siedlcu.

Trójca Św. (fot. J. Sawiński)

Św. Florian (źródło: <http://www.kapliczkistrzeleckie.pl>)

Zabytki archeologiczne. Sprzyjające warunki klimatyczne, przyrodnicze i glebowe dorzecza Odry oraz atrakcyjne położenie przy głównych szlakach komunikacyjnych spowodowały, że obszar gminy od dawien dawna był miejscem intensywnego osadnictwa. Na **ogólną liczbę 78** zewidencjonowanych tu stanowisk archeologicznych, **8 wpisano do rejestru zabytków**: 6 w Izbicku (osady kultury przeworskiej z okresu rzymskiego, cmentarzysko ciałopalne kultury przeworskiej, cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnego średniowiecza, grodzisko stożkowe z okresu późnego średniowiecza) i po jednym w Ligocie Czamborowej i Sprzęcicach (punkty osadnicze z okresu późnego średniowiecza).

Wszystkie oznaczone obszary archeologiczne podlegają ochronie konserwatorskiej i prawnej. Roboty ziemne (budowy, roboty instalacyjne, gazociągi, wodociągi, kanalizacje, kable energetyczne i telefoniczne, rowy melioracyjne, tworzenie nowych wybierzyśk kruszywa i wysypisk śmieci) w obrębie stanowisk archeologicznych i ich sąsiedztwie, muszą być uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i prowadzone (wraz z dokumentacją) na koszt inwestora, pod nadzorem specjalisty. Naruszenie stanowiska archeologicznego jest możliwe tylko po wcześniejszym przebadaniu tegoż na koszt inwestora, po uprzednim uzyskaniu pozwolenia OWKZ. Co ważne, o każdorazowym znalezisku archeologicznym należy informować OWKZ.

V.5. KULTUROWE SZLAKI TURYSTYCZNE I TRASY ROWEROWE NA TERENIE GMINY

Walory krajobrazowe, kulturowe i przyrodnicze gminy Izbicko przybliżają, nieliczne niestety, szlaki turystyczne i trasy rowerowe.

Szlaki piesze. Przez gminę przebiega odcinek paneuropejskiej **Drogi św. Jakuba** – dawnego szlaku pielgrzymkowego, który prowadzi z Europy wschodniej do Santiago de Compostella w Hiszpanii. Drogi św. Jakuba oznaczone są znakami muszli, atrybutem św. Jakuba Starszego, w zależności od odcinka różniącymi się w szczegółach. Odcinek Góra Św. Anny – Opole – Brzeg, oznaczony jest muszlą ze skrzyżowanymi łaskami wędrowca. . Swoją początek odcinek szlaku ma na Górze Św. Anny, potem przebiega przez Ligotę Małą i wchodzi na szosę prowadzącą w kierunku Izbicka. Przecina wieś **Sprzęcice** i osiąga **Siedlec**. W centrum Siedlca mija kaplicę i kościół, i dalej: figurę św. Jana Nepomucena z 1746 r., obelisk ku czci Powstańców Śląskich oraz figurę św. Floriana przy Domu Strażaka. Szlak wychodząc z Siedlca, biegnie dalej w stronę Kamienia Śląskiego.

Przez teren gminy przebiega także **lokalny szlak turystyczny Białego Łabędzia**. Szlak mający długość około 20 km prowadzi od stacji kolejowej w Kamieniu Śląskim przez Otmice, Izbicko, Utratę, gdzie z szosy skręca w stronę stawów, dalej biegnie drogą obsadzoną wiekowymi dębami, między stawami i kończy się w miejscowości Krośnica, skąd dalej ścieżką rowerową, można dojechać do Krasiejowa (trasa dla rowerzystów).

Istniejące trasy rowerowe. Zgodnie z kryteriami prowadzenia tras rowerowych o charakterze turystycznym, projektowane trasy prowadzą w miarę możliwości drogami o małym ruchu samochodowym, obok interesujących zabytków i terenów atrakcyjnych pod względem przyrodniczym i rekreacyjnym, stacji kolejowych i obiektów noclegowych.

Trasa nr 52 – Szlakiem sanktuariów – ma docelowo prowadzić z Góry Św. Anny (sanktuarium św. Anny) przez Kamień Śląski (sanktuarium św. Jacka) i Olesno (sanktuarium św. Anny) do Wielunia. Trasa wchodzi na teren gminy Izbicko na zachód podstacji kolejowej Kamień Śląski, następnie skręca w lewo, przecinając tory i prowadzi na północ przez Otmice i Izbicko do Utraty. W Izbicku mija budynek urzędu gminy i pałac, a w Utracie kaplicę z dzwonkiem umarłych. Dalej skręca w prawo na boczną drogę w stronę Krośnicy, i po kolejnym skręceniu w prawo, mija osadę Breguła. Tutaj na skrzyżowaniu rozpoczyna się **trasa nr 160** i obie trasy biegną drogą gruntową na północ do Boryczy.

Trasa 151 stanowi fragment planowanej dłuższej trasy Centowa – Strzelce Opolskie – Breguła – Daniec. Proponowany obecnie odcinek trasy odchodzi od drogi asfaltowej z Grodziska do Krośnicy, skąd prowadzi na zachód asfaltową drogą do Breguły. Tutaj przecina trasę nr 52 i biegnie dalej leśnymi drogami do Krośnicy. Od pierwszych zabudowań prowadzi dalej na zachód, do szosy Izbicko – Krośnica – Grodzisko.

Planowane trasy rowerowe. Trasa nr 9 wbiega na teren gminy Izbicko od strony Kamienia Śląskiego, prowadząc drogą wiejską do Siedlca i dalej przez Siedlec i Sprzęcice na drogę wojewódzką nr 409.

Trasa nr 152 prowadzi ze Strzelec Opolskich bocznymi drogami do Szymiszowa i drogą asfaltową do stacji kolejowej w Szymiszowie a dalej, przez las, do osady Sława w gminie Izbicko. Krótki odcinek trasy znajduje się na terenie gminy, biegnąc przez wieś Poznowice.

Trasa nr 153 rozpoczyna się w Izbicku przy skrzyżowaniu drogi powiatowej z drogą krajową nr 94 i prowadzi stąd na południe, do Otmic, wraz z istniejącym odcinkiem trasy nr 52. Dalej biegnie drogą asfaltową i drogami leśnymi nieopodal rezerwatu przyrody „Tęczynów” do Sławy, gdzie napotyka projektowaną trasę nr 152. Obie trasy prowadzą razem do Poznowic, po czym trasa nr 153 biegnie na zachód drogą powiatową do Siedlca, gdzie łączy się z projektowanym odcinkiem trasy nr 9.

V.6. STOWARZYSZENIA, ZWIĄZKI I INICJATYWY SPOŁECZNE PROPAGUJĄCE TRADYCJĘ I DZIEDZICTWO KULTUROWE

Mieszkańcy gminy związani są z historią i kulturą regionu. Dostrzegając jego atrakcyjność, wynikającą z położenia geograficzno-przyrodniczego a także z bogatej historii i kultury, której przejawy zachowały się do dziś zarówno w formie materialnej (zabytkowe budowle, ich wyposażenie, miejsca związane z historycznymi wydarzeniami i osobami), jak i niematerialnej (specyficzny folklor, zwyczaje, gwara) zrzeszają się w organizacje i stowarzyszenia, których celem jest wspólne spędzanie czasu na kultywowaniu i upowszechnianie dziedzictwa regionu.

Izby Śląskie. Na terenie gminy działają dwie izby regionalne. **Izba Śląska w Izbicku** powstała w 2003 r. W zajmowanych przez nią pomieszczeniach eksponuje się dawne sprzęty gospodarstwa domowego, odświętne stroje, hafty, elementy wyposażenia kuchni. W drugiej sali znalazły się dokumenty dotyczące historii miejscowości i przedmioty codziennego użytku. Zbiory izby udostępniane są zwiedzającym w czasie różnych imprez a uczniowie systematycznie korzystają z nich w czasie zajęć lekcyjnych. **Izba Śląska w Otmicach** powstała w wyniku akcji „Zbieramy starocie”, przeprowadzonej w 1996 r. Jej efektem jest spory zbiór cennych przedmiotów: stare meble, naczynia, śląskie stroje, liczne fotografie. Dzięki zaangażowaniu mieszkańców możliwe stało się zorganizowanie wystawy „Od ziarenka do bochenka”, która obrazuje tradycyjną drogę od uprawy roli, poprzez przetworzenie ziarna, aż do wypieku chleba. Powstał także tradycyjny śląski dom, w którym znalazła się kuchnia z piecem węglowym i kredensem wypełnionym garnkami i naczyniami, półka z pojemnikami na przyprawy, stół z haftowanym obrusem i zastawą. Znalazło się także miejsce na starą szafę, komodę z lustrem, łóżko i kołyskę. Uroczyste otwarcie izby nastąpiło w 1997 r.

Kluby Mniejszości Niemieckiej zrzeszają mieszkańców pochodzenia niemieckiego i działają w Izbicku, Otmicach, Krośnicy, Siedlcu i Poznowicach. Celem ich działalności jest kultywowanie

tradycji i historii Niemców na Śląsku. Ich przedstawiciele biorą udział w imprezach gminnych, wzbogacając je występami swoich zespołów artystycznych.

Koła Gospodyń Wiejskich. Aktywnie działają w Krośnicy i Siedlcu, angażując się w organizowanie festynów gminnych i kultywując tradycje kulinarne regionu. Dzięki nim wylansowany został lokalny produkt tradycyjny – **kraśnicka szpajza** – deser wykonany z galaretki, soku owocowego z kompotu, białek i cukru. W Krośnicy działa również chór kobiecy „Echo Krośnicy”, który uczestnicząc w imprezach miejscowych i pozagminnych, prezentuje lokalne utwory ludowe.

V.7. IMPREZY PROPAGUJĄCE DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY.

Na terenie gminy od lat organizuje się cykliczne imprezy związane ze świętami religijnymi, dożynkami, świętem strażaków, czy dniami poszczególnych miejscowości. Każda z nich wiąże się z kultywowaniem tradycyjnych zwyczajów. Pod względem ochrony dziedzictwa kulturowego najistotniejszą rolę spełniają jednak dwie imprezy:

„Śląskie Beranie” – konkurs gawędziarski organizowany od 11 lat w PSP w Izbicku, który stanowi dla młodego pokolenia łącznik z kulturą regionu oraz **„Wodzenie Niedźwiedzia”** – odwieczna śląska tradycja związana z zakończeniem karnawału.

VI. OCENA SZANS I ZAGROŻEŃ DLA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO GMINY

Cechy charakterystyczne pejzażu typowo rolniczej gminy Izbicko to: rozległe płaskie przestrzenie pól z enklawami łąk, poprzecinane ciekami wodnymi i siecią dróg, zamknięte są ścianami lasów. Teren środkowej części obszaru gminy urozmaicony śródpolnymi kępami drzew i szpalerowymi zadrzewieniami dróg, przechodzi ku południu w bardziej urozmaicony, pofałdowany krajobraz wzniesień, poprzedzających masyw Chełmu z dominującą Górą św. Anny. Na północy gminy zaś gęsta sieć cieków wodnych tworzy ciąg śródleśnych jezior. Krajobraz ten urozmaicają skupiska zabudowy wiejskiej z typowymi dominantami w postaci wież kościelnych i pozostałościami założeń folwarcznych lub okazałych założeń dworsko-parkowych (Izbicko).

Stan techniczny poszczególnych obiektów architektury, ujętych w gminnej ewidencji zabytków jest zróżnicowany, choć ogólnie należy go określić jako dobry, a nawet wyróżniający na tle reszty województwa opolskiego. Wynika to co prawda i z tego, że zabudowa wiejska w znacznym stopniu została przekształcona. Zmiany dotyczą najczęściej: przekształceń w obrębie brył budynków (przybudówki i nadbudówki), zmian geometrii dachów, zmian w wystroju elewacji, m.in. w wyniku dociepleń, (np. pokrycie tynkiem oryginalnych surowych elewacji kamiennych, likwidacja elementów wystroju i artykulacji ścian), zmiany w układzie i formie otworów okiennych, nowa stolarka nie zachowująca pierwotnych podziałów; zmiana pokryć dachowych. Zdarzają się również przekształcenia w obrębie układu zagród.

Na stan niektórych obiektów, oprócz wpływu czasu i niekorzystnego działania czynników atmosferycznych wpływ ma również bezmyślna, a czasem świadomie niszczyielska działalność ludzka. W przypadku tych budynków w pierwszej kolejności wymagane jest przeprowadzenie podstawowych remontów w celu uniknięcia ich dalszej degradacji.

Duży stopień zużycia budynków, ich wiek, niewystarczająca w stosunku do potrzeb wysokość środków finansowych przeznaczana przez lata na ich utrzymanie powodują liczne awarie, wymuszające przeprowadzenie doraźnych działań interwencyjnych i remontowych, umożliwiających ich funkcjonowanie i utrzymanie we względnie dobrym stanie technicznym, niekoniecznie jednak korzystnych dla estetyki i wartości historycznej obiektów. Długoletnie zaniedbania państwa w opiece nad zabytkami oraz niewystarczająca świadomość historyczna mieszkańców, spowodowały liczne straty w oryginalnej substancji zabytkowej. Niektóre obiekty zmodernizowano lub w znacznym stopniu przebudowano.

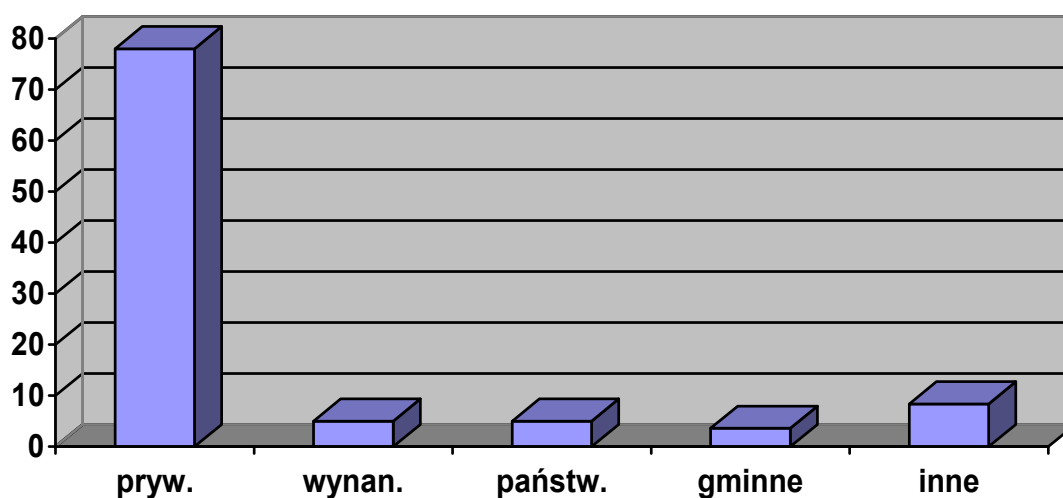
Mimo tych zjawisk, stałą troską władz Gminy Izbicko jest polepszanie stanu technicznego obiektów, ich modernizacja oraz dostosowywanie do rosnących wciąż standardów użytkowania. Dotyczy to nie tylko obiektów architektonicznych ale także dróg i zieleni.

Jeśli chodzi o stanowiska archeologiczne trzeba pamiętać, że oprócz już zidentyfikowanych, zawsze istnieje możliwość ujawnienia nowych faktów osadniczych. Należy więc wykazywać się

ostrożnością przy prowadzeniu wszelkich robót ziemnych. Dla stanowisk i zabytków archeologicznych „szkodliwy” jest więc obecny boom inwestycyjny: budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi, itp. Zabytkom archeologicznym grozi również kradzież i wywóz za granicę, stanowią bowiem one coraz bardziej pożądane przez kolekcjonerów eksponaty.

Zagrożeniem dla zachowanych w dużym stopniu wyróżników krajobrazu kulturowego gminy są plany rozbudowy kopalni wapienia i margli w Otmicach. Odkrycie jednego z największych złóż tych minerałów w Polsce i nadanie koncesji upoważniających do ich eksploatacji Zakładom Wapienniczym Lhoist S.A. stwarza realne niebezpieczeństwo wzmożonej ingerencji w tradycyjny krajobraz regionu. Niezbędna jest wzmożona kontrola sposobu prowadzenia eksploatacji i jej wpływu na środowisko przyrodnicze i kulturowe.

Według gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy znajdują się 261 obiekty zabytkowe, w tym 10 z nich wpisano do rejestru zabytków. 78% Obiektów stanowi własność prywatną, 5% - państwową, 5% - wyznaniową, 3,6% - gminną. Zobrazowano to poniższym diagramem.

Na osi poziomej oznaczono typy własności natomiast na osi pionowej ich udział procentowy w ogólnym zasobie obiektów zabytkowych w gminie.

Z wizji przeprowadzonej w terenie można wyciągnąć następujące wnioski:

- najczęściej obiektów zabytkowych jest własnością prywatną i prawie wszystkie znajdują się w stanie zadowalającym,
- w niezłej kondycji znajdują się obiekty będące własnością komunalną,
- nienajlepiej prezentują się obiekty państwowe, choć liczbowo jest ich zdecydowanie najmniej,
- obiekty wyznaniowe są w stanie bardzo dobrym.

Obecnie (styczeń 2016 r.) niewiele obiektów zabytkowych na obszarze gminy znajduje się w stanie daleko posuniętej dewastacji. Stan techniczny większości obiektów wpisanych do rejestru zabytków można określić jako dobry lub zadowalający. Zagrożone pozostają obiekty obecnie niezagospodarowane i nie użytkowane. Oczywiście przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak środków finansowych na realizację remontów i zabezpieczeń, nie jest to wyłącznie wynik zaniechań i złej woli właścicieli.

Większość zabytków ruchomych to obiekty sztuki sakralnej. W tym przypadku mamy do czynienia nie tylko z zabezpieczeniem przed dalszą degradacją substancji zabytkowej, ale najczęściej administratorzy parafii idą dalej i we współpracy ze służbami konserwatorskimi starają się podjąć fachowej renowacji obiektów rejestrowych.

Poniżej przedstawiono w formie tabelarycznej zestawienie różnorodnych czynników, mogących mieć wpływ na aktualny stan dziedzictwa kulturowego, na perspektywy rozwoju ochrony i opieki nad dziedzictwem oraz na sposoby jego wykorzystania w życiu społeczno-gospodarczym regionu. Zestawienie ma formę analizy SWOT, nazywanej tak od pierwszych liter angielskich wyrazów wartościujących czynniki wpływające na opisywane sfery życia i mających odpowiedniki w polskich określeniach, użytych w poniższej tabeli.

Analizę SWOT można stosować do budowania planów strategicznych gminy a także do wypracowania priorytetowych kierunków działań dostosowanych do osiągnięcia zamierzonych celów. Poniżej zestawiono czynniki analizy dla gminy Izbicko, które mogą mieć wpływ na możliwości rewitalizowania dóbr kultury oraz ich ochronę.

ANALIZA SWOT

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE W GMINIE IZBICKO	
m o c n e s t r o n y	s ł a b e s t r o n y
<ul style="list-style-type: none"> • korzystne położenie gminy względem głównych szlaków komunikacyjnych: autostrada A4 w odległości 18 km, droga krajowa nr 94 • Pomnik historii - Góra św. Anny • jednorodność zasobów zabytkowych • zachowany w znacznym stopniu historyczny układ wsi oraz tradycyjny układ zagrody • dbałość mieszkańców o wygląd swoich miejscowości • bliskość aglomeracji miejskich – górnośląskiej i opolskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • niezadowalający stan infrastruktury technicznej (stan nawierzchni dróg) • transport publiczny – niewystarczająca ilość połączeń • niedostateczne wykorzystanie potencjału agroturystycznego • postępująca degradacja części zabytków i obiektów kultury • niewystarczające zagospodarowanie istniejących tras turystycznych • brak przygotowanych terenów inwestycyjnych oraz zachęt i udogodnień dla inwestorów

<ul style="list-style-type: none"> • możliwość inwestycji mieszkaniowych • bliskość ośrodków szkolnictwa wyższego – Gliwice, Opole • walory przyrodniczo - krajobrazowe: bliskość terenów leśnych • utożsamianie się mieszkańców gminy Izbice z regionem • podtrzymywanie regionalnych tradycji • liczne wyróżnienia w konkursie „Piękna Wieś Polska” 	<ul style="list-style-type: none"> • niekorzystne wskaźniki demograficzne • bezrobocie wśród osób młodych • niewystarczający poziom wiedzy mieszkańców o problemach ochrony środowiska kulturowego • negatywne nastawienie części właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków postrzeganej nie jako szansa zachowania wspólnego dziedzictwa ale źródło represji i ograniczeń • brak profesjonalnej i ciągłej informacji o zabytkach oraz dostatecznego oznakowania zabytków • niewykorzystanie potencjału agroturystycznego • znikoma ilość zabytków o wybitnych wartościach historycznych i artystycznych
s z a n s e	z a g r o ż e n i a
<ul style="list-style-type: none"> • zewnętrzne środki finansowe (głównie unijne) w zakresie rewitalizacji dziedzictwa kulturowego • uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach rozwojowych gminy • uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym • duże zainteresowanie agroturystyką, tradycją i folklorem • wykorzystanie położenia przy terenach „zielonych” i rekreacyjnych • zwiększenie dostępności informacji dla mieszkańców o możliwościach uzyskania dofinansowania dla inwestycji związanych z rewaloryzacją dóbr kultury • akcja edukacyjna i propagatorska skierowana do społeczności lokalnych • aktywizacja społeczności lokalnych • remonty obiektów zabytkowych • rozwój współpracy międzygminnej 	<ul style="list-style-type: none"> • konkurencja oraz skomplikowane i długotrwałe procedury w aplikowaniu o środki pozabudżetowe, w tym z funduszy strukturalnych UE i MF EOG • małe możliwości uzyskiwania środków na renowację obiektów zabytkowych • pogłębiająca się degradacja zabytków • brak środków własnych gminy oraz osób prywatnych na remonty obiektów zabytkowych • nieuwzględnianie charakteru regionalnej architektury w nowych inwestycjach • starzenie się lokalnej społeczności • niekorzystna koniunktura gospodarcza w kraju • postępująca modernizacja wsi, prowadzona bez poszanowania zabytkowej substancji

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY IZBICKO NA LATA 2016–2019

Niniejszy Program Opieki nad Zabytkami jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Izbicko. Program wyznacza w zamierzeniu cele, których realizacja powinna, m. in. doprowadzić w przyszłości do wzmocnienia wizerunku gminy, jako ciekawego pod względem turystycznym sąsiada jednej z największych atrakcji Opolszczyzny Parku Krajobrazowego Pomnika Historii „Góra Św. Anny”. Z drugiej strony ideą nadrzędną programu jest wzmacnianie tożsamości kulturowej i tworzenie silnych związków mieszkańców z ich „małą ojczyzną”. Priorytety i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania programu, który zakłada ich kontynuację w następnych okresach.

Zadania samorządów w kwestii ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zasadniczo dzielą się na dwie grupy zagadnień, ściśle określonych przez Ustawę⁷⁵:

- Realizacja zadań ochronnych
- Realizacja opieki związana z obowiązkami właścicielskimi.

W związku z powyższym samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

Priorytet I: Sprawne i nowoczesne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego.

Krótko mówiąc: żeby coś zdziałać, trzeba najpierw wiedzieć co się ma. Jest to kwestia właściwego rozpoznania zasobu zabytkowego i jego stanu przy współpracy ze służbami konserwatorskimi. Podstawą będzie zaktualizowanie stanu Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ) w oparciu o Wojewódzką Ewidencję Zabytków (WEZ) oraz uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, aby tak uporządkowana ewidencja stała się punktem wyjścia do kolejnych okresowych weryfikacji i korelowania jej zapisów z zapisami w obowiązujących Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy.

Należy przypomnieć zasadę, że GEZ musi pokrywać się z WEZ, prowadzoną przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wobec licznych postulatów radnych gminy dotyczących wyłączenia niektórych obiektów z GEZ, należy podjąć konsultacje z OWKZ w Opolu -i uzgodnić ostateczną wersję obu ewidencji. Należy stwierdzić, że tylko wyjątkowe okoliczności – brak obiektu lub całkowita utrata wartości zabytkowych i historycznych – mogą spowodować jego usunięcie z GEZ. Każdorazowo takie działanie musi być uzgodnione z OWKZ. Jednocześnie należy zaznaczyć, że samowolne, niezgodnione z organami konserwatorskimi działania remontowe, czy

⁷⁵ patrz: rozdział II, przypis 5 i 6

budowlane przy obiekcie ewidencyjnym mogą skutkować przewidzianymi prawem karami administracyjnymi. Obiekty ujęte w GEZ obowiązkowo uwzględniane są w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego jako obiekty objęte ochroną prawną. Stąd każda zmiana w GEZ niesie za sobą konsekwencje w postaci naniesienia zmian w mpzp.

Trwające konsultacje w sprawie wyłączenia na wniosek radnych Rady Gminy Izbicko 28 obiektów z GEZ, przyniosły efekt w postaci uzgodnienia listy 7 obiektów, które można usunąć z GEZ, ponieważ nie istnieją lub całkowicie utraciły wartości zabytkowe. Są to:

- Borycz, budynek mieszkalno-gospodarczy, ul. Wojska Polskiego 9
- Izbicko, budynek mieszkalny w ruinie, ul. Opolska 4
- Izbicko, pomnik poświęcony ofiarom wojen światowych, cmentarz, ul. Powstańców Śl.
- Otmice, budynek mieszkalny, ul. Głowackiego 5
- Otmice, budynek mieszkalno-gospodarczy, ul. Głowackiego 16
- Siedlec, budynek mieszkalny, ul. Wiejska 71
- Suchodaniec, budynek mieszkalny, ul. Mickiewicza 13

Co do pozostałych 21 obiektów, OWKZ nie wyraził zgody na ich wyłączenie z listy obiektów ujętych w GEZ.

Przypomnieć należy również, że niezgoda właściciela lub użytkownika obiektu nie może być argumentem za wpisaniem lub nie obiektu na listę GEZ. Zawsze decydują w tym wypadku wartości historyczne i kulturowe prezentowane przez obiekt.

Należy w tym miejscu wspomnieć, że na podstawie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Izbicko” określono m. in. kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. obiekty zabytkowe objęte jakąkolwiek formą ochrony prawnej podlegają przepisom ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przy czym wszelkie działania przy tych obiektach wymagają uzgodnień z właściwymi służbami konserwatorskimi;

2. zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków podlegają ochronie przez ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, przy czym zakres ochrony konserwatorskiej tych obiektów dotyczy:

- zachowania historycznej bryły, materiału, podziałów elewacji i ich wystroju, formy otworów, typu stolarki,
- wykonania dokumentacji historyczno-architektonicznej, stanowiącej podstawę do odtworzenia obiektu o podobnej bryle, w przypadku ewentualnej rozbiórki obiektu, uzasadnionej jego złym stanem technicznym,
- ochrony stanowisk archeologicznych.

3. zakres ochrony stref konserwatorskich w granicach historycznych układów ruralistycznych dotyczy:

- zachowania historycznego układu komunikacyjnego i zasad zagospodarowania siedlisk,
- harmonizowania nowej zabudowy z historyczną w zakresie rozplanowania, skali, ukształtowania bryły, rodzaju dachów, podziałów, typu otworów i stolarki, użytego materiału,
- nieekspozowanie elementów technicznego wyposażenia budynków,
- ograniczenia w zakresie umieszczania reklam, szyldów, tablic.

4. w mpzp należy położyć nacisk na uwypuklenie i zachowanie walorów krajobrazowych, w szczególności w południowej i środkowej części gminy; wyróżniające się panoramy widokowe wskazano na rysunku „Uwarunkowania rozwoju” w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Izbicko”.

W ramach zadań priorytetu I zaplanowano wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków wytypowanych obiektów. Obiekty proponowane do wpisania do rejestru zabytków to:

- kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Izbicku (1852 r., 1908 r.)
- kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krośnicy (1932 r.)
- kapliczka w Sprzęcicach (XVIII w.)
- kapliczka dzwonnica w Ligocie Czamborowej (poł. XIX w.)
- kapliczka dzwonnica w Otmicach (1 poł. XIX w.)
- kapliczka pw. św. Jacka w Sprzęcicach (1 poł. XIX w.)
- kapliczka w Suchodańcu (1 poł. XIX w.)
- kapliczka z dzwonnica z Krośnicy (XIX/XX w.)
- kapliczka w Grabowie
- budynek mieszkalny przy ul. Wojska Polskiego 23 (pocz. XX w.) w Grabowie
- dom dróżnika w Otmicach (koniec XIX w.).

Również w tym priorytecie można zawrzeć postulat zwrócenia się do władz konserwatorskich z prośbą o wykonanie kart ewidencyjnych zabytkowego wyposażenia następujących kościołów:

- wyposażenie kościoła pw. św. Michała w Poznowicach
- wyposażenie kościoła pw. NSP Jezusa w Krośnicy
- wyposażenie kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Izbicku.

Wykonanie takiej dokumentacji umożliwi wpis do rejestru zabytków, a to z kolei jest podstawą do starań właścicieli lub użytkowników obiektów o dofinansowanie do kosztów remontów i prac konserwatorskich.

Priorytet II: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy jako ważny czynnik jego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Realizacja działań w obrębie tego priorytetu stwarza najwięcej trudności, wiąże się bowiem z ogromnymi obciążeniami finansowymi. Sytuacja na polu finansowania działań remontowych, konserwatorskich i rewitalizacyjnych uległa pewnej poprawie w związku z obecnością Polski w strukturach Unii Europejskiej, dzięki czemu strumień finansowy organizacji zajmujących się ochroną środowiska i dziedzictwa popłynął także do Polski. Unia Europejska, poprzez przyznawane krajom członkowskim fundusze strukturalne na programy rozwojowe, wspiera rewitalizację obiektów dziedzictwa w celu ich włączenia w obrót gospodarczy⁷⁶. Finanse gminne mogą stanowić jedno z wielu źródeł dofinansowywania prac remontowych, rewitalizacyjnych, czy zabezpieczających, podejmowanych przez właścicieli, czy zarządców obiektów zabytkowych. Gmina chcąc się zaangażować w pomoc finansowa dla właścicieli zabytków musi podjąć uchwałę, określając kwotę dofinansowania i określając zasady jej przyznawania. Ogromna większość samorządów przyjęła takie uchwały, zapewniając sobie tym samym większy wpływ na krajobraz kulturowy gmin. Należy zaznaczyć, że Izbicko jest jedyną gminą powiatu strzeleckiego, która nie posiada takiej uchwały.

Priorytet III: Działania edukacyjne związane z dziedzictwem skierowane do lokalnej społeczności, które mają na celu budowanie tożsamości kulturowej. Promocja zewnętrzna wartości kulturowych gminy.

Można tu wyznaczyć cały katalog różnych działań. Wydaje się jednak, że najważniejszą sprawą jest skierowanie zainteresowania dziedzictwem kulturowym na najmłodszego odbiorcę. Wykorzystując system szkolnictwa powszechnego, należy poświęcić więcej czasu na zapoznanie młodzieży ze środowiskiem, w którym wznoszą się jego historią i kulturą. Tym bardziej, że skomplikowane dzieje Śląska mogą być pasjonującym tematem pogłębionych tematycznie, przedstawionych w atrakcyjnej formie lekcji historii. Wykorzystywanie formy quizów, questów, gier historycznych, przedstawień i rekonstrukcji historycznych, w które będą zaangażowani mali aktorzy jest doskonałym sposobem na przybliżenie lokalnego dziedzictwa historyczno-kulturowego. Także pomysł zachęcenia młodych ludzi do szukania we własnym kręgu rodzinnym śladów lokalnej przeszłości, „skarbów” rodzinnych, w postaci starych fotografii, naczyń, żelazek z duszą, narzędzi rzemieślniczych, elementów stroju, itp., może stanowić podstawę do przeprowadzenia cyklu lekcji historii, ściśle związanych z ich miejscem zamieszkania, a więc nie abstrakcyjnych, ale namacalnych i możliwych do sprawdzenia na miejscu dowodów istnienia przeszłości. Takie osobiste zaangażowanie, będzie niezwykle cenne w procesie budzenia lokalnej tożsamości młodych pokoleń.

⁷⁶ szczegółowe informacje o aktualnych możliwościach finansowania prac przy obiektach dziedzictwa kulturowego w rozdziale: X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na następnych stronach przedstawiono w szczegółowym zestawieniu tabelarycznym kierunki działań i zadania, prowadzące do realizacji przyjętych priorytetów. PRIORYTET I: SPRAWNE I NOWOCZESNE ZARZĄDZANIE ZASOBEM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

kierunki działań	zadania
<p>Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego; • zlecanie prac dokumentacyjnych dotyczących obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego regionu (przy współpracy w tym zakresie ze służbami konserwatorskimi); • okresowa aktualizacja „Planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”; • współpraca z policją, służbami konserwatorskimi i służbami celnymi w sprawie kradzieży i nielegalnego wywozu obiektów zabytkowych za granicę oraz ochrony p/poż. (szkolenie nt. zabezpieczania obiektów zabytkowych); • promocja działań społecznych w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego; • korelowanie zapisów Gminnej Ewidencji Zabytków z zapisami w obowiązujących Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy; • w gospodarce nieruchomościami przyjęcie zasady dalszego nierozdrabniania własności zespołów zabytkowych; • aktualizacja i okresowa weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków; • wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków wytypowanych obiektów;
<p>Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kontrola oznakowania szlaków turystycznych i rowerowych; • opracowanie szczegółowej koncepcji ścieżek turystycznych pieszych uwzględniających edukację historyczną oraz edukację ekologiczną; • wspieranie rozwoju turystyki rowerowej poprzez zrealizowanie planowanych tras rowerowych (trasy nr: 9, 152, 153);

PRIORYTET II: REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO WAŻNY CZYNNIK ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY

kierunki działań	zadania
<p>Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania</p>	<ul style="list-style-type: none"> • realizacja zadań własnych gminy w kwestii poprawy stanu i utrzymania obiektów zabytkowych, będących jej własnością; • rozważenie podjęcia uchwały określającej corocznie wysokość dotowania przez gminę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, nie będącym własnością gminy; • zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami uzyskania dotacji i środków pozabudżetowych na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami; • monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków pod kątem realizacji zobowiązań podmiotów względem zakupionych obiektów; • skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi; • organizacja spotkań mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontownia obiektów zabytkowych; • wnioskowanie do Urzędu Marszałkowskiego o pomoc w organizowaniu konkursów na sposoby pozyskiwania środków finansowych w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego;

<p>Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • znakowanie obiektów zabytkowych oraz pomników przyrody; • zaopatrzenie najważniejszych zabytków w tablice informujące o ich historii i znaczeniu dla regionu; • ochrona i opieka nad cmentarzami – tworzenie lapidariów; • rewitalizacja zespołu folwarcznego w Otmicach;
<p>PRIORYTET III: DZIAŁANIA EDUKACYJNE SKIEROWANE DO SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH W CELU BUDOWANIA TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ ORAZ PROMOCJA ZEWNĘTRZNA WARTOŚCI KULTUROWYCH REGIONU</p>	
<p>kierunki działań</p>	<p>zadania</p>
<p>Edukacja społeczności lokalnej w kwestii znaczenia dziedzictwa dla regionu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • upowszechnianie informacji na temat dobrych praktyk konserwatorskich; • organizowanie i wspieranie organizacji konkursów, wystaw, imprez, kiermaszy, rajdów i festynów kulturowych z dziedzictwem kulturowym w tle; • wprowadzanie i upowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji szkolnej poprzez organizowanie odpowiednich zajęć i konkursów; • edukacja regionalna w szkołach – współpraca z instytucjami i organizacjami propagującymi edukację regionalną, udział uczniów w konkursach o tematyce regionalnej; • ustanowienie nagrody za najlepiej przeprowadzony remont obiektu zabytkowego dla właścicieli i użytkowników zabytków; • wspieranie inicjatyw obywatelskich służących zachowaniu tradycji lokalnych;
<p>Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym regionu i zabytkach miasta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego; • udostępnianie na stronach internetowych Urzędu Gminy informacji o zabytkach; • aktywna współpraca z Urzędem Marszałkowskim i Starostwem Powiatowym w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami;
<p>Popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych dziedzictwu kulturowemu i historii regionu; • reklama w mediach elektronicznych i tradycyjnych dorocznych imprez związanych z dziedzictwem regionu; • wspieranie imprez kulturalnych, popularyzujących dziedzictwo kulturowe gminy; • wspieranie imprez popularyzujących tradycje sąsiednich regionów; • Pozyskiwanie wolontariuszy i społeczników gotowych do współpracy w zakresie promocji zabytków; • Współpraca z gospodarzami Pomnika Historii Park Krajobrazowy Góra Św. Anny • uzupełnianie zbiorów istniejących Izb Śląskich

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY IZBICKO

Zadania określone w poprzednim rozdziale będą realizowane za pomocą następującego instrumentarium, którego podstawę stanowią obowiązujące przepisy prawne:

— *instrumenty prawne* – wynikające z przepisów ustawowych (m.in.: wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, powoływanie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, itp.);

— *instrumenty finansowe* (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków, inne subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);

— *instrumenty koordynacji* (oddziałujące m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z innymi jednostkami samorządowymi, z organizacjami wyznaniowymi, z właścicielami zabytków);

— *instrumenty społeczne* (w sferze działania samorządu, m.in.: systemy szkoleń, dokształcanie profesjonalne, interdyscyplinarny model pracy; w sferze budowania powiązań między władzami samorządowymi a społeczeństwem: system konsultacji i dyskusji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami pozarządowymi);

— *instrumenty kontrolne* (m.in. weryfikacja GEZ, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, monitoring realizacji GPOnZ).

IX. MONITOROWANIE REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY IZBICKO

Obowiązek prowadzenia kontroli stanu realizacji Programu Opieki nad Zabytkami wynika z art. 87 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Zgodnie z cytowaną ustawą władza samorządowa ma obowiązek sporządzenia sprawozdania ze stanu realizacji *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Izbicko na lata 2016–2019* i przedstawić je Radzie Gminy w cyklu dwuletnim (*monitoring mid-term i monitoring ex post*).

Celem monitoringu jest zbieranie i analiza informacji dotyczących realizacji Programu na każdym etapie wdrażania. Proces monitorowania polega na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów programu przez zdefiniowane w nim kierunki działań, na analizie zebranych danych i opracowaniu sprawozdań. Stanowi on podstawę oceny uzyskanych efektów oraz podejmowania ewentualnych inicjatyw korygujących i propozycji zmian.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki będą następujące:

W ramach priorytetu I: Sprawne i nowoczesne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego:

- stan gminnej ewidencji zabytków i rejestru zabytków w zakresie zabytków nieruchomych i ruchomych,
- liczba prac dokumentacyjnych podjętych we współpracy ze służbami konserwatorskimi (studia historyczno-urbanistyczne, karty ewidencyjne zabytkowej architektury, karty ewidencyjne zabytkowego wyposażenia wnętrz, itp.),
- poziom uzyskanych zewnętrznych środków finansowych, w tym również uzyskanych z programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba zaktualizowanych planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
- liczba zaktualizowanych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających zapisy gminnej ewidencji zabytków,
- zakres obowiązków pracownika na stanowisku zajmującym się ochroną dziedzictwa kulturowego i opieką nad zabytkami,
- sposoby uzgodnionej współpracy z policją i strażą pożarną w sprawie ochrony p/poż. i ochrony elementów zabytkowych przed kradzieżą i nielegalnym wywozem,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, ścieżek edukacyjnych, przyrodniczych, itp.,
- stan oznakowania szlaków turystycznych i obiektów zabytkowych.

W ramach priorytetu II: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako jeden głównych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego miasta:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami będącymi własnością gminy,
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przez pozostałe podmioty właścicielskie przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- liczba spotkań mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych,
- wysokość dofinansowań gminy do remontów rejestrowych obiektów zabytkowych nie będących własnością gminy,
- sposoby i formy informowania o możliwościach uzyskania dotacji na zadania z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- kontrole przestrzegania prawa budowlanego w zakresie walki z samowolą budowlaną,
- liczba oznakowanych obiektów zabytkowych.

W ramach priorytetu III: Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych regionu:

- liczba i rodzaj zrealizowanych konkursów, wystaw, kiermaszy, festynów, rajdów z dziedzictwem kulturowym w tle,
- sposób wprowadzenia kwestii dziedzictwa kulturowego regionu do systemu edukacji szkolnej,
- liczba wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, map, przewodników) związanych z historią i dziedzictwem kulturowym gminy,
- sposoby nagradzania właścicieli zabytków za najlepiej przeprowadzony remont,
- sposoby i zakres współpracy z mediami w celu promocji zabytkowego zasobu gminy,
- ilość inicjatyw obywatelskich na niwie ochrony dziedzictwa kulturowego (stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, sposoby ich współpracy z samorządem),
- liczba prelekcji oraz imprez popularyzatorskich dla lokalnej społeczności na temat najcenniejszych wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego,
- przeprowadzone konkursy na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami oraz ochronę dziedzictwa kulturowego realizuje się w Polsce ze środków prywatnych (osoby fizyczne, fundacje, osoby prawne, kościelne) i publicznych (budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli). Zasadniczo obowiązek utrzymania obiektów zabytkowych spoczywa na właścicielach i użytkownikach tych obiektów.

Finansowanie zabytków z budżetu państwa odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dotacje są realizowane poprzez corocznie organizowane nabory wniosków⁷⁷. Dofinansowanie udzielane jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. Beneficjentami mogą być osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego, inne jednostki organizacyjne, będące właścicielami bądź posiadaczami zabytku wpisanego do rejestru lub posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Dotacje **Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**. Jedną z kompetencji WKZ jest udzielanie dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa. Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków udziela rokrocznie dotacje na takie prace prowadzone na terenie województwa opolskiego. Zasady udzielania dotacji określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w *sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. , poz. 399). Wniosek należy złożyć do 28 lutego roku, w którym ma być udzielona dotacja na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone lub do 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłosił programy, w ramach których w latach 2014–2017 będą finansowane zadania z zakresu kultury. Wśród nich znalazł się **program Dziedzictwo Kulturowe**, w ramach którego zakreślono następujące, objęte dotacjami priorytety:

1. *Ochrona zabytków*. w którym dofinansowanie może dotyczyć prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

⁷⁷ zasady udzielania dotacji i obszerny katalog prac, na które mogą zostać przyznane środki finansowe przedstawia art. 77 Ustawy

2. *Wspieranie działań muzealnych.*

3. *Kultura ludowa i tradycyjna.* Dofinansowaniu mogą podlegać następujące rodzaje zadań:

- edukacyjne, w tym warsztaty, kursy i szkolenia dotyczące zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- z zakresu szeroko pojętej animacji kulturowej i społecznej prowadzonej w oparciu o niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji;
- publikacje książkowe z zakresu dziedzictwa kultury ludowej;
- prace dotyczące dokumentacji, archiwizacji i udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej, w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości, obyczajowości;
- popularyzujące unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego;
- dotyczące ochrony architektury regionalnej;
- działania o charakterze artystycznym, inspirowanych tradycyjną twórczością ludową;
- projekty badawcze i popularyzatorskie z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii.

W 2016 r. ogłoszono, że w ramach tego priorytetu będzie realizowane nowe zadanie – ”Mistrz tradycji”, którego celem jest wspieranie procesu transmisji międzypokoleniowej w obrębie danej wspólnoty kulturowej przejawiającego się w bezpośrednim międzyludzkim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji.

4. *Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.*

5. *Ochrona zabytków archeologicznych.* Dotacja może obejmować:

- ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

6. *Miejsca Pamięci Narodowej.* Celem priorytetu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Poza trybem określonym w Programach, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje również dotacje na badania archeologiczne, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo,
- prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań⁷⁸.

Na stronach internetowych ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego www.mkidn.gov.pl, znajdują się wyczerpujące informacje na temat programów operacyjnych i zasad przyznawania dotacji na ich realizację.

Minister Nauki, na zasadach określonych w przepisach o regułach finansowania nauki, może także przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych⁷⁹.

Inne fundusze państwowe. Ważna rola przypada **Narodowemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**⁸⁰, ze środków którego dofinansowuje się, m.in., prace konserwatorskie przy zabytkowych założeniach parkowych. Wnioski o dofinansowanie zadań ze środków Funduszu można składać w dowolnym terminie. Jednym z kryterium selekcji jest „Ochrona przyrody oraz krajobrazu i leśnictwo – zachowanie cennych elementów przyrody oraz krajobrazu przez przywracanie walorów zabytkowym założeniom parkowym, pałacowo-ogrodowym i ogrodom”.

Remonty obiektów sakralnych wpisanych do rejestru zabytków wspomagane mogą być także dotacjami krajowego **Funduszu Kościelnego** (dotacje nie obejmują zabytkowego wyposażenia wnętrza), który usytuowany jest w strukturze Departamentu Wyznań i Mniejszości Narodowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Dotacje z Funduszu Kościelnego przyznawane są na wniosek osób prawnych, kościołów i innych związków wyznaniowych lub z inicjatywy własnej Zarządu Funduszu Kościelnego. Przy podejmowaniu decyzji o przyznaniu dotacji zarząd korzysta

⁷⁸ zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

⁷⁹ art. 83 Ustawy: Na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach.

⁸⁰ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) – publiczna instytucja finansowa, działająca od 1989 r., najpierw jako fundusz celowy, a od 2010 – jako państwowa osoba prawna. Głównym celem działania jest udzielanie finansowego wsparcia przedsięwzięciom służącym ochronie środowiska i gospodarce wodnej. NFOŚiGW wraz z 16 niezależnymi (podlegającymi samorządom wojewódzkim) wojewódzkimi funduszami stanowią trzon polskiego systemu finansowania przedsięwzięć służących ochronie środowiska, wykorzystujący środki krajowe jak i zagraniczne. Podstawy prawne działalności NFOŚiGW określają artykuły 400 – 411a ustawy z dnia 27 kwietnia Prawo ochrony środowiska z 2001 (Dz. U.z 2013 r. poz. 1232 r. (z późn. zmianami)

z opinii przedstawicieli, jakie przy funduszu mogą tworzyć osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych oraz bezpośrednio władz kościelnych.

Finansowanie ochrony zabytków w Polsce odbywa się przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej. Strona internetowa <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/> dostarcza aktualnych informacji na temat **europejskich funduszy strukturalnych** i działających w ich ramach programów rozwojowych, dotyczących wszystkich aspektów życia społeczno-gospodarczego. W latach 2014–2020 w ramach funduszy strukturalnych będą działały następujące programy rozwojowe:

‣ Infrastruktura i Środowisko.

Zawarta w programie, VIII oś Priorytetowa: „*Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury*” ma na celu ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego, a także rozwój zasobów kultury. W ramach priorytetu będzie można realizować projekty przede wszystkim z zakresu zachowania dziedzictwa kulturowego: renowacji zabytków wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych, zabytkowych parków i ogrodów. Ponadto, dofinansowanie będą mogły uzyskać projekty mające na celu przebudowę czy rozbudowę instytucji kultury oraz szkół i uczelni artystycznych z przeznaczeniem ich na cele kulturalne.

‣ Inteligentny Rozwój.

‣ Wiedza. Edukacja. Rozwój.

‣ Polska Cyfrowa.

‣ Polska Wschodnia.

‣ Europejska Współpraca Terytorialna i Europejski Instrument Sąsiedztwa.

‣ Pomoc Techniczna.

‣ Regionalne Programy Operacyjne.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014–2020 przewiduje w ramach Priorytetu inwestycyjnego: „*Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*” wsparcie finansowe dla następujące przedsięwzięć:

- przebudowa, remont, zakup wyposażenia dla obiektów kultury, służące podwyższeniu standardu technicznego, w tym dostosowaniu do wymogów bezpieczeństwa wynikających z aktualnych przepisów prawa, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych;

- odbudowa, przebudowa, konserwacja, remont lub wyposażenie obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dziedzictwa naturalnego, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych;

- budowa towarzyszącej infrastruktury technicznej, informacyjnej oraz zagospodarowanie terenu wokół obiektów dziedzictwa kulturowego lub naturalnego, dostosowanie tych obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych, jedynie jako element uzupełniający projektu;

- przebudowa lub remont budynków wraz z wyposażeniem pomieszczeń do właściwego przechowywania zbiorów oraz ich zabezpieczenia;

- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych;
- działania edukacyjne, informacyjne jako integralny element projektu;
- działania dotyczące wykorzystania, rozwoju aplikacji i usług teleinformatycznych związanych z kulturą i turystyką jako integralny element projektu.

Beneficjentami mają być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, jednostki sektora finansów publicznych, przedsiębiorstwa. Przewiduje się konkursowy tryb wyboru projektów.

Środki samorządowe. Samorządy lokalne mają możliwość dofinansowywania prac remontowych i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych na swoim terenie. Taką możliwość stwarza art. 81 Ustawy.

Z **budżetu województwa** udzielane mogą być dotacje celowe na realizację zadań w związku z prowadzonymi pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na obszarze województwa opolskiego, posiadającym istotne znaczenie kulturowe. O dotację celową w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami może ubiegać się osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac, które wnioskodawca zamierza wykonać w roku złożenia wniosku. Podstawą udzielenia dotacji jest wniosek o jej przyznanie.

Także **samorządy lokalne niższych szczebli** mają możliwość dofinansowywania prac remontowych i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych na swoim terenie. Sposób i zasady udzielania dotacji określone są uchwałami przyjmowanymi przez organ stanowiący jednostki samorządowej.

Środki Gminne. Gmina Izbicko, jako jedyna z siedmiu gmin powiatu strzeleckiego nie posiada uchwalonego trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Środki Powiatu Strzeleckiego. Zasady udzielania dotacji określa uchwała Nr XLVI/400/10 Rady Powiatu Strzeleckiego z dnia 17 września 2010 r. Wniosek należy złożyć do dnia 30 czerwca danego roku.

Środki Województwo Opolskiego. Zasady udzielania dotacji określa uchwała nr XXXII/345/2009 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 26 maja 2009 r. (zmieniona uchwałą Nr XL/398/2009 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 17 grudnia 2009 r.). Wniosek należy złożyć w terminie wyznaczonym przez Zarząd Województwa Opolskiego w ramach corocznie ogłaszanego konkursu.

Środki prywatne. Istotnym źródłem finansowania opieki nad zabytkami mogą być **środki pozyskane od firm, fundacji, czy stowarzyszeń lub osób prywatnych.** Stosunkowo niewielki stopień wykorzystania tego źródła dla wspomagania zadań publicznych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego może znacząco wzrosnąć dzięki zasadom partnerstwa publiczno-prywatnego.

Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej. Jedną z dziedzin, będących w kręgu zainteresowania Fundacji jest ochrona i zachowanie wspólnego dziedzictwa kulturowego. O dotacje mogą ubiegać podmioty posiadające osobowość prawną. W swojej działalności dotacyjnej FWPN określiła kilka priorytetów. Jeden z nich zatytułowany został: *Spółeczeństwo, gospodarka, środowisko.* Obejmuje on Projekty dotyczące aktualnej tematyki, istotnych problemów związanych z funkcjonowaniem społeczeństwa, gospodarki i ochroną środowiska w Polsce, Niemczech, UE ewent. w wybranych krajach czy regionach. Projekty mające wpływ na rozwój społeczeństwa obywatelskiego, w tym projekty realizowane w ramach partnerskiej współpracy samorządów lokalnych, także związane z kulturą i wspólnym dziedzictwem. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie fundacji: www.fwpn.org.pl.

XI. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1. Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Realizacja Programu poddana będzie ocenie Rady Gminy po upływie dwóch oraz czterech lat od jego uchwalenia.
3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest ogłaszany w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym.

W sprawach nie uregulowanych w programie mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa.

MATERIAŁY WYKORZYSTANE W TEKŚCIE

1. Akty prawa miejscowego gminy Izbicko: Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości: . Krośnica i Borycz, Izbicko i Grabów, Poznowice i sprzęcie, Suchodaniec, Ligota Czamborowa, Otmice.
2. Programy i strategie gminne: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Izbicko, Strategia Rozwoju Gminy Izbicko, Plany odnowy miejscowości: Izbicko, Krośnica, Borycz, Poznowice, Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Izbicko na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020.
3. Gminna Ewidencja Zabytków, opr. 2015.
4. Gmina Izbicko. Gminny Program Opieki nad Zabytkami 2009–2012., opr. I. Niedojadało.
5. Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Strzeleckiego na lata 2011–2014, opr. E. Kalbarczyk-Klak.
6. Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011–2014, opr. PDZ ALMA.
7. Materiały udostępnione w Śląskim Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Katowicach: karty ewidencyjne architektury i budownictwa, karty ewidencyjne zabytków ruchomych, karty ewidencyjne cmentarzy, itp.
8. J.G. Knie, Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken... . Breslau 1845.
9. F. TRIEST, Topographischen Handbuch von Oberschlesien., 1865, S. 805.
10. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce., T. VII, z. 14: Powiat Strzelecki., Warszawa 1961.
11. Zabytki Sztuki w Polsce. Śląsk., Warszawa 2006.
12. Internet: strona internetowa UG Izbicko oraz, m.in.: www.wikipedia.pl, <http://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de>, <http://www.palaceslaska.pl/>, www.dolny-slask.org.pl, www.fotopolska.eu.